

Aspekty a jevy ovlivňující proces inkluze u osob bez přístřeší

Martina Dohnálková

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina Dohnálková**

Osobní číslo: **H140417**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Aspekty a jevy ovlivňující proces inkluze u osob bez přístřeší**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti příčin a forem bezdomovectví, typologie bezdomovectví a organizací poskytujících sociální služby.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

HRADECKÝ, Ilja a kol. Definice a typologie bezdomovství. 1. vyd. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních služeb 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 176 s. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. Metody a řízení sociální práce, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

ŠVARŤÍČEK, Roman, Klára ŠEĎOVÁ a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

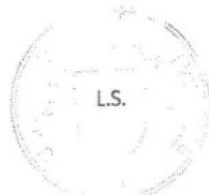
Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Michaela Lukešová**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **7. prosince 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 7. prosince 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 14. 7. 2014

1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, uděje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nakrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá bezdomovectvím, a to z pohledu aspektů a jevů ovlivňujících inkluzi. Cílem práce je popsat tyto aspekty a hledat souvislosti mezi nimi a probíhajícím procesem inkluze. V teoretické části jsou popsány příčiny vzniku bezdomovectví, jeho formy, organizace poskytující pomoc osobám bez přístřeší a proces inkluze v kontextu sociálních služeb. V praktické části bakalářské práce se hledají prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru aspekty ovlivňující proces inkluze, a to z pohledu uživatelů azylového domu.

Klíčová slova: bezdomovectví, osoba bez přístřeší, chudoba, sociální služby, prevence, sociální vyloučení, azylový dům

ABSTRACT

Bachelor's thesis is focused on homelessness from the view of aspects and events influencing the inclusion. Object of the thesis is to describe these aspects and to search connections between them and the process of inclusion. In the theoretical part occasions of homelessness inception, its forms, organizations providing help homeless people and the process of inclusion in the context of social services are described. In the practical part aspects influencing the inclusion process are searched with use of half-structured interview from the view of shelter users.

Keywords: homelessness, homeless people, poverty, social services, prevention, social exclusion, shelter

Děkuji paní Mgr. Michaele Lukešové za odborné vedení mé bakalářské práce, trpělivost, ochotu a cenné připomínky, které mi při zpracování bakalářské práce věnovala.

Děkuji rodině a přátelům za podporu při studiu.

Motto:

„Hodnocení člověka má vycházet z toho, co dává, ne z toho, co je schopný získat.“

Albert Einstein

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PŘÍČINY A FORMY BEZDOMOVECTVÍ	11
1.1 BEZDOMOVECTVÍ	11
1.2 BEZDOMOVEC	12
1.3 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ.....	13
1.4 FORMY BEZDOMOVECTVÍ	16
2 ORGANIZACE POSKYTUJÍCÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY	20
3 PROCES INKLUZE V KONTEXTU SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	26
3.1 AKTIVNÍ POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI	28
3.2 SOCIÁLNÍ BYDLENÍ	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	33
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU.....	33
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE A VÝZKUMNÁ OTÁZKA.....	33
4.3 POSTUP ŘEŠENÍ.....	34
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	34
4.5 TECHNIKA SBĚRU DAT	36
4.6 VYMEZENÍ OTÁZEK ROZHOVORU	37
4.7 METODY ANALÝZY DAT	39
4.8 VLASTNÍ POSTUP ZPRACOVÁNÍ DAT	39
4.9 KATEGORIE	40
5 ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	60
SEZNAM TABULEK	61
SEZNAM PŘÍLOH	62

ÚVOD

Fenomén bezdomovectví se nevyhýbá žádné moderní společnosti. *Ve společném memorandu o sociálním začleňování*, které podepsali zástupci České republiky se zástupci EU v prosinci 2003, je bezdomovectví vnímáno jako sociální problém. Život na ulici představuje rizika, která nemusí ostatní vnímat. Člověk je izolován od výtvarných moderní doby, od možnosti kvalifikovaného zaměstnání, kultury, vzdělání i zdravotní péče. Život je zúžen jen na vnímání přítomnosti. Na získání bezpečného přenocování a dostatku jídla. Pokud člověk nemá zajištěny alespoň základní potřeby, může docházet ke zločinnosti, která jakožto patologický jev, je společností negativně vnímána.

Řešení problematiky bezdomovectví je nelehkým úkolem každé vyspělé společnosti, neboť je prokázáno, že čím delší dobu tráví člověk na ulici, tím těžší je návrat do běžného života.

Tématika bezdomovectví přináší mnoho nepoznaného a neprobádaného, proto byla vybrána pro zpracování v této bakalářské práci.

Problematikou jevů a aspektů ovlivňujících inkluzi u osob bez přístřeší se budeme zabývat v bakalářské práci. Teoretická část bude vycházet z poznatků autorů z oblasti bezdomovectví. Tyto budou rozčleněny do kapitol, kde první kapitola bude věnována příčinám a formám bezdomovectví. Druhá kapitola popisuje organizace a činnosti poskytující pomoc v rámci sociálních služeb a navazovat bude kapitola třetí, která se zabývá inkluzí.

Empirická část bude věnována vlastnímu kvalitativnímu výzkumu, který bude probíhat formou rozhovoru s klienty azylového domu. Klienti se nacházejí v probíhajícím procesu inkluze a hledají nové podněty a motivaci pro životní změnu. Cílem výzkumu bude najít a definovat jednotlivé jevy a aspekty, které proces inkluze ovlivňují.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘÍČINY A FORMY BEZDOMOVECTVÍ

V první kapitole se budeme zabývat životní situací jedince, jakou je bezdomovectví. Pokusíme se o popis tohoto fenoménu z různých úhlů pohledu. Budeme hledat označení pro osoby bez přístřeší a popíšeme, jakými úskalími prochází tito lidé. Dále se budeme věnovat jednotlivým příčinám, jak objektivním, tak subjektivním, které následně ovlivnily současnou situaci osob bez přístřeší. Uvedeme si jednotlivé formy bezdomovectví a závěr první kapitoly bude věnován jednotlivým typologiím osob bez přístřeší.

1.1 Bezdomovectví

Bezdomovectví je označením pro životní situaci jedince, který nemá odpovídající zázemí, místo k bydlení a podpůrnou sociální síť. Bezdomovectví je spojováno s pojmy životní krize, dysfunkčnost osobnosti, propad na společenské dno, psychosociální selhání, ale i styl života. Podle dlouhodobé vize resortu Ministerstva práce a sociálních věcí představuje bezdomovectví závažnou formu sociálního vyloučení, jehož řešení si vyžaduje komplexní přístup. Z psychologického hlediska je na bezdomovectví nejtěžší přijmout ztrátu opory, pocit jistoty rodinného zázemí a bezpečí domova (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 9). Z kriminologického hlediska je bezdomovectví spojeno s jevy, jakými jsou zločinnost, alkoholismus, problémy s nezaměstnaností (Štěchová et al., 2008, s. 5). Bezdomovectví je ale především spojeno s extrémním sociálním vyloučením a chudobou. Stavem, kdy již člověk není schopen sám vlastními silami uspokojovat své potřeby tak, aby byla zajištěna jeho vlastní existence (Krebs, et al., 2015, s. 155).

Podle ETHOS (Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení) je *„bezdomovectví komplexní, dynamický a diferencovaný proces, v jehož rámci různí jednotlivci i skupiny procházejí různými vstupními a výstupními body“*.

Podle Marka, Strnada, Hotovcové (2012, s. 12) *„je v rozvojových zemích bezdomovectví některých skupin obyvatel výsledkem kulturního a národního příslušenství k té či oné skupině, nikoli důsledkem sociálního selhání“*, ale bezdomovectví, jak ho vnímáme v našich podmínkách doby *„je synonymem pro extrémní sociální vyloučení, jemuž je chudoba jak příčinou, tak důsledkem“* (Koncepte prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020, 2013, s. 1). Hradečtí (1996, s. 27) přirovnávají bezdomovectví ke tkalcovskému člunku, který se pohybuje ulicí mezi nádražím

a ubytovnou a mezi útekem a zadržením. Bezdomovectví je fenoménem, který lze označit jako syndrom komplexního selhání, který je výsledkem interakce dispozic, jakými jsou neschopnost zvládnutí dílčích problémů a subjektivních zátěží běžného života, či jejich kumulace (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 9).

Vzhledem k tomu, že se fenomén bezdomovectví dotýká mnoha oblastí ať už sociální, právní, kriminologické, psychologické atd., bylo by užitečné, aby v rámci aplikace úspěšné terapie, byla přijata a odborníky definována jako speciální diagnóza (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 15).

1.2 Bezdomovec

Bezdomovcem označujeme dle českého právního řádu osobu bez státní příslušnosti. Za bezdomovce nemusí být vždy označována osoba bez trvalého či přechodného bydlení, neboť mnoho jedinců v naší společnosti takto bez stabilního bydlení žije. Jsou to důvody osobní, kdy se nechce jedinec či rodina vázat na jedno místo. Jiným případem je absence bydlení z důvodu jeho ztráty. Někteří jedinci však vědomě i tomto případě odmítají pomoc blízkých, a to z důvodu pocitů hrdosti. Především jde o osoby osamocené, bezmocné, bez bližších sociálních kontaktů, stabilního zázemí. Výsledkem pak bývá vyloučení na okraj společnosti a rezignace na svůj život. Týká se to především osob dlouhodobě nezaměstnaných, závislých na návykových látkách, osoby rozvedené. Můžeme sem zařadit i osoby s mentálním či tělesným postižením.

Definovat osobu bez domova, aniž by nebyl znát pejorativní nádech, není zcela snadné. Odborníci z této oblasti rovněž nejsou zcela jednotní v jejich označení. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociální službách, vymezuje tyto osoby jako „osoby bez přístřeší“. Hradečtí (1996, s. 36) polemizují s označením bezdomovec. V hlubším smyslu jde totiž nejen o ztrátu střechy nad hlavou, ale také o ztrátu kontaktů s blízkými, o možnost svěřit se se svými bolestmi, frustracemi, což vede k osamocení, zoufalství a sebeustrukci. Dle Pěnkavy (In Hradecký 2007, s. 29) sami osoby bez přístřeší nepoužívají označení bezdomovec, přiklání se k různým přezdívám, jako např. k označení bezinky, bezďáci, děti ulice, tulák či republikový oříšek.

1.3 Příčiny bezdomovectví

V této kapitole se pokusíme vymezit nejčastější příčiny bezdomovectví. Některé z těchto příčin můžeme definovat sami na základě vlastních životních zkušeností. Mezi nejčastější příčiny patří různé druhy závislostí, jako je alkohol, drogy, hráčství, dále jsou to příčiny ekonomické, kam řadíme např. dluhy, které jsou důsledkem dlouhodobé nezaměstnanosti. Mezi další příčiny řadíme vliv rozpadu vztahů a rodin.

Nejde vždy jen o jednu příčinu, která stojí za vznikem bezdomovectví, ale většinou jde právě o sled disharmonických životních událostí, které člověk není schopen zvládnout vlastními silami. Podle Průdkové (In Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 14) se jedná o poruchu sociálního fungování mezi kapacitou zvládnání jedince a požadavky okolí.

Poznání a definování příčin vzniku bezdomovectví je tedy zásadním tématem. Umíme-li správně definovat příčiny a faktory, které ovlivňují vznik bezdomovectví, můžeme toto poznání využít při vymezení strategie v rámci prevence. Příčiny lze rozdělit na objektivní a subjektivní. Podle Marka, Strnada, Hotovcové (2012, s. 17) bývají subjektivní příčiny přičítány nepříznivým vlastnostem jedince. Tyto příčiny může jedinec odstranit sám. Zatímco objektivní příčiny, kterých je bezdomovec obětí, vznikají zaviněním systému. V následující tabulce popisujeme příčiny, jak byly zpracovány MPSV ČR.

Tabulka č. 1 – Příčiny bezdomovectví vytvořené MPSV

Objektivní příčiny:	Subjektivní příčiny:
<ul style="list-style-type: none"> • Strukturální změny ve společnosti, zejména na trhu práce • Změny ve struktuře rodin • Chybějící podpora bydlení pro sociálně slabé 	<ul style="list-style-type: none"> • Nízká úroveň vzdělání • Problémy v oblasti sociálních vztahů • Závislost na návykových látkách • Zdravotní postižení • Nezaměstnanost

Zdroj: MPSV: Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004 – 2006

Podle Hradeckých (1996, s. 33) jsou **objektivní faktory** ovlivněny sociální politikou státu. Faktory objektivního charakteru mohou působit na dodržování lidských práv, na zachování integrity práva a respektování zásady rovných příležitostí pro všechny občany, na vzdělanost a kvalifikaci občanů, na boj s nezaměstnaností, sociální ochranu, na zabezpečení ve stáří a nemoci, na začleňování mládeže do trhu práce atd.

Subjektivní faktory lze dle Hradeckého uspořádat do čtyř kategorií. Jedná se o faktory **materiální**, mezi které můžeme zahrnout ztrátu či nejisté bydlení, ztrátu zaměstnání či dlouhodobou nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost zvládat vlastní rozpočet, nepředvídatelné či tragické události v rodině, jakými může být např. ztráta živitele. Mezi faktory **vztahové** můžeme řadit rodinné a manželské problémy, narušené partnerské vztahy či vztahy mezi dětmi a rodiči, diskriminace ženy, rozvody manželů, rozpady rodiny, či sexuální formy násilí apod. Mezi faktory **osobní** řadíme mentální retardaci, duševní a tělesné choroby, invaliditu, různé závislosti (alkoholismus, hráčství apod.) a do **institucionálních** propuštění z ústavních zařízení.

Jak objektivní tak subjektivní faktory v různé míře a formě ovlivňují fenomén bezdomovectví. Toto ovlivnění se projevuje podle Hradeckého (2012, s. 34) různě u mužů a žen. Bezdomovectví mužů spíše ovlivňují faktory materiální a osobní, na rozdíl od žen, u kterých bývá častější příčinou bezdomovectví ovlivněním faktory vztahovými. U dětí bývají příčinou bezdomovectví faktory institucionální.

Podrobněji se zaměříme na nejčastější příčiny bezdomovectví:

➤ **Nezaměstnanost, zadluženost, deprivace**

Ztráta zaměstnání je podle Marka, Strnada, Hotovcové (2012, s. 21) nejčastějším doprovodným jevem bezdomovectví. Podle Vágnerové, Csémiho, Marka (2013, s. 59) je schopnost a ochota pracovat spojena s jejich osobností, která se již dříve projevovala v dětství, ve vztahu ke škole. Člověk bez práce ztrácí nejen zdroj příjmu k obživě, motivaci, sociální kontakty (Mareš, 1998, s. 82), ale také společenské postavení. Jaké znaky chování můžeme zaznamenat? Podle Mareše (In Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 22) nezaměstnaný nejprve omezuje neviditelné znaky svého společenského statusu a klade důraz na viditelné znaky. Pokud se nedaří nalézt uplatnění na pracovním trhu,

delší dobu, dochází k propadu mezi příjmy a nutnými výdaji na obživu, následnému půjčování a dluhovému kolotoči, který končí exekucí.

Dlouhodobou nezaměstnanost vnímají jinak muži než ženy. Dle Marka, Strnada, Hotovcové (2012, s. 23) jsou rizikovější skupinou muži. Nezaměstnané ženy se mohou realizovat v péči o děti a domácnost, zatímco muži jsou vnímáni jako živitelé rodin a tato společenská funkce se od nich primárně očekává. Rovněž Buchtová et al., (2002, s. 109) uvádí, že některé skupiny osob jsou na trhu práce rizikovější než jiné. Nezaměstnanost ovlivňuje řada faktorů, kterými jsou např. věk, zdravotní stav, vzdělání, pohlaví, příslušnost k etnické skupině. Právě nízké vzdělání může být důvodem, proč se osobám bez příštěší nedaří uplatnit na trhu práce. Podle Vágnerové (In Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 23) je adaptace na dlouhodobou nezaměstnanost stejná, jako adaptace na kterýkoli dlouhodobý stres. Nedostatek, ať seberealizace či finančních prostředků a hmotných statků bývají projevy začínající chudoby. Podle Mareše (1999, s. 70) být chudý, znamená ve většině případů být deprivovaný. Deprivace představuje fyzické i psychické strádání. Deprivovaní lidé klesají pod životní standard, který je obsažen ve stravování, vybavení domácnosti, trávení volného času, přístupu ke vzdělání a bydlení.

➤ **Rodinné zázemí**

Rodina má zásadní význam pro rozvoj člověka. Přádka (In Přádka et al., 2004, s. 26) uvádí, že *„rodinu lze označit jako přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž by si mohl vybrat jiné a přijímá to, co v něm je připraveno rodiči“*. Pokud se rodina ocitne v potížích, kdy běžné a složitější situace přestává zvládat vlastními silami, či nenabízí dostatek kvalitních podnětů a ztrácí se harmonie prostředí, dochází ke krizi rodiny (Přádka et al., 2004, s. 27). Rozpad rodiny, ekonomická krize, traumata, izolace jedince vede k rozpadu přirozené sociální sítě, která má být oporou člověku, který se dostane do potíží či životní krize (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 33).

➤ **Závislosti**

Podle Buchtové et al., (2002, s. 115) má dlouhodobá nezaměstnanost vliv nejen na jednotlivce, ale celou společnost, neboť ji provází výskyt sociálně patologických jevů. Jedná se o zvýšenou konzumaci alkoholu, nikotinu, drog, gambling. Zvyšuje se také nemocnost, spotřeba léků a sebevražedné pokusy. V rodině, kde se vyskytovaly patologické jevy, je pravděpodobné, že i děti podlehnou tlaku a vlivu prostředí, neboť byla prokázána

souvislost mezi životem v dysfunkční rodině a problémy v dospělosti. Osoby bez přístřeší jsou právě důkazem toho, že se u nich projevila velmi nízká schopnost odolat a nepodlehnout vlivům a nástrahám prostředí.

1.4 Formy bezdomovectví

V této kapitole se budeme podrobněji zabývat formami bezdomovectví.

Podle Hradeckých (1996, s. 27) mezi námi žijí osoby, které opustili svůj domov, osoby vyloučené, přežívající na ulici, v parku, které vnímáme jako zjevné bezdomovce. Nesnaží se většinou maskovat svůj způsob života ani to, jak vypadají. Existuje však celá řada osob, která postrádá z důvodu neplacení nájemného či z jiných důvodů bydlení, ale tento svůj stav nedávají navenek znát, i když způsob života může být podobný a dále skupiny osob, které přespávají v nouzových obydlích bez základního standardu.

Hradečtí (1996, s. 27) definují tyto okolnosti ovlivňující formy bezdomovectví jako *absence střechy nad hlavou*, kdy se jedná o přespávání na ulici či veřejných místech, další formou je *absence domova*, kdy osoby pobývají v institucích, krátkodobých podnájmech či ubytovnách různého typu a jako *bydlení nejisté*, kdy se jedná např. o bydlení bez smlouvy či ve squatu. Na základě těchto okolností byly vytvořeny tři formy bezdomovectví.

➤ **Bezdomovectví zjevné**

Jedná se o formu bezdomovectví, jak vyplývá z názvu, která je na první pohled zřejmá. Osoby bez přístřeší neskrývají svoji identitu, poznáme je na první pohled podle viditelných znaků, jakými jsou znečištěné oblečení, krabice s levným vínem, posedávání na veřejných místech či ve veřejné dopravě. V chladném počasí vyhledávají možnosti přespávání ve veřejných noclehárnách (Štěchová et al., 2008 s. 21).

➤ **Bezdomovectví skryté**

Naproti tomu stojí bezdomovectví skryté. Jde o osoby, které rovněž nedisponují stálým bydlením, ale snaží se využít jiných možností přespání a to mimo ulici. Svě bezdomovectví skrývají, a proto vyhledávají různé možnosti ubytování v levných ubytovnách, přespávání u příbuzných či známých. Někteří se zdržují v opuštěných sklepech, demoličních objektech, kontejnerech. (Štěchová et al., 2008 s. 21). Tato skupina osob bez přístřeší se v podstatě neliší svým způsobem života od bezdomovců zjevných (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012 s. 14).

➤ **Bezdomovectví potenciální**

Třetí skupinu tvoří bezdomovectví potenciální. Potencionálními bezdomovci můžeme podle Strnada, Marka, Hotovcové (2012, s. 14) označit ty osoby, které nějaké bydlení mají, ale nejedná se o bydlení stálé. Nevyznačují se znaky bezdomovectví, proto nejsou cílovou skupinou pro ambulantní služby. Podle Štěchové et al., (2008, s. 21) řadíme do potencionálních bezdomovců také osoby, které čekají na propuštění z různých zařízení, jakými jsou věznice, psychiatrické léčebny, dětské domovy. Mezi potencionální bezdomovce řadíme také migranty, azylanty a přistěhovalce.

Dle Koukolíka (In Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 15) lze rozdělit bezdomovectví podle časového hlediska na:

- *epizodické,*
- *přechodné*
- *chronické.*

FEANTSA (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci, založená v roce 1989, sídlo Brusel), která spolupracuje s mnoha nevládními organizacemi a jejíž cílem je poskytovat pomoc a služby bezdomovcům, vytvořila v Evropské observatoři, která pod FEANTSA patří, typologii bezdomovectví. Tato typologie (In Hradecký et al., 2007 s. 10) obsahuje sedm kategorií, na základě kterých lze bezdomovectví vymezit a je znázorněna přehledně v následující tabulce.

Č.	Typologie	Koncepční kategorie	Fyzická doména	Právní doména	Sociální doména
1.		Bez střechy	Žádné obydlí (střecha)	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
2.		Bez domova	Má místo k bydlení, vhodné k obývání	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
3.		Nejisté a nevyhovující bydlení	Má místo k bydlení (nejisté a/nebo nevhodné k obývání)	Žádná jistota užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
4.		Nevyhovující bydlení a sociální izolace v legálně obývaném obydlí	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
5.		Nevyhovující bydlení (jisté užívací právo)	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
6.		Nejisté bydlení (vhodné k obývání)	Má místo k bydlení	Žádná jistota užívacího práva, ztráta vlastnictví	Má prostor pro sociální vztahy
7.		Sociální izolace v kontextu jistého a vhodného bydlení	Má místo k bydlení	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy

Tabulka č. 2 - *Sedm teoretických domén bezdomovectví*, Zdroj Hradecký (2007, s. 10)

Stupně integrace do bezdomovecké komunity

S délkou bezdomovectví také souvisí i stupeň integrace do bezdomovecké komunity. Dle Janebové (In Štěchová et al., 2008, s. 28) se jedná o typy nedávno dislokovaných, izolovaných, identifikovaných izolovaných a identifikovaných ve skupině.

➤ Nedávno dislokovaní

Jedná se o jedince, kteří stále sdílejí normy většinové společnosti. Brání se být označováni za bezdomovce. V podstatě se jim vyhýbají, jsou traumatizováni z každé identifikace s touto skupinou. Nechtějí se identifikovat s rolí bezdomovce.

➤ Izolování

Jedná se o osoby, které pomalu začínají opouštět normy většinové společnosti, začínají se dostávat mimo kontrolu sociálních sítí a institucí. S bezdomovci se stále nechtějí stýkat, začínají se ocitát v izolaci.

➤ Identifikování – izolování

Jedná se osoby, které již delší dobu žijí mimo domov na ulici. Rezignovali na život majoritní společnosti. Ostatním bezdomovcům se vyhýbají. Obživu si získávají prohledáváním kontejnerů a odpadkových košů. Bývají označováni jako háčkaři.

➤ Identifikování – žijící ve skupině

Jedinci se přidávají k ostatním bezdomovcům, přejímají jejich zvyky a způsob života a jsou s tímto způsobem života identifikováni.

Vzhledem k tomu, že délka pobytu mimo domov ovlivňuje schopnost návratu do běžného života společnosti a čím delší je bezdomovecký styl života, tím náročnější je proces inkluze, je velmi účinné pracovat s těmito lidmi aktivně hned na začátku této životní etapy, aby našli v sobě sílu danou situací změnit. V opačném případě si člověk pomalu na tento způsob života zvyká a přestává mu docházet motivace ke změně. Začíná se točit v pomyslném kruhu beznaděje. Je důležité navázat tyto jedince na sociální služby, které v rámci své činnosti nabízí pomoc osobám bez přístřeší. Touto problematikou se budeme dále zabývat v následující kapitole.

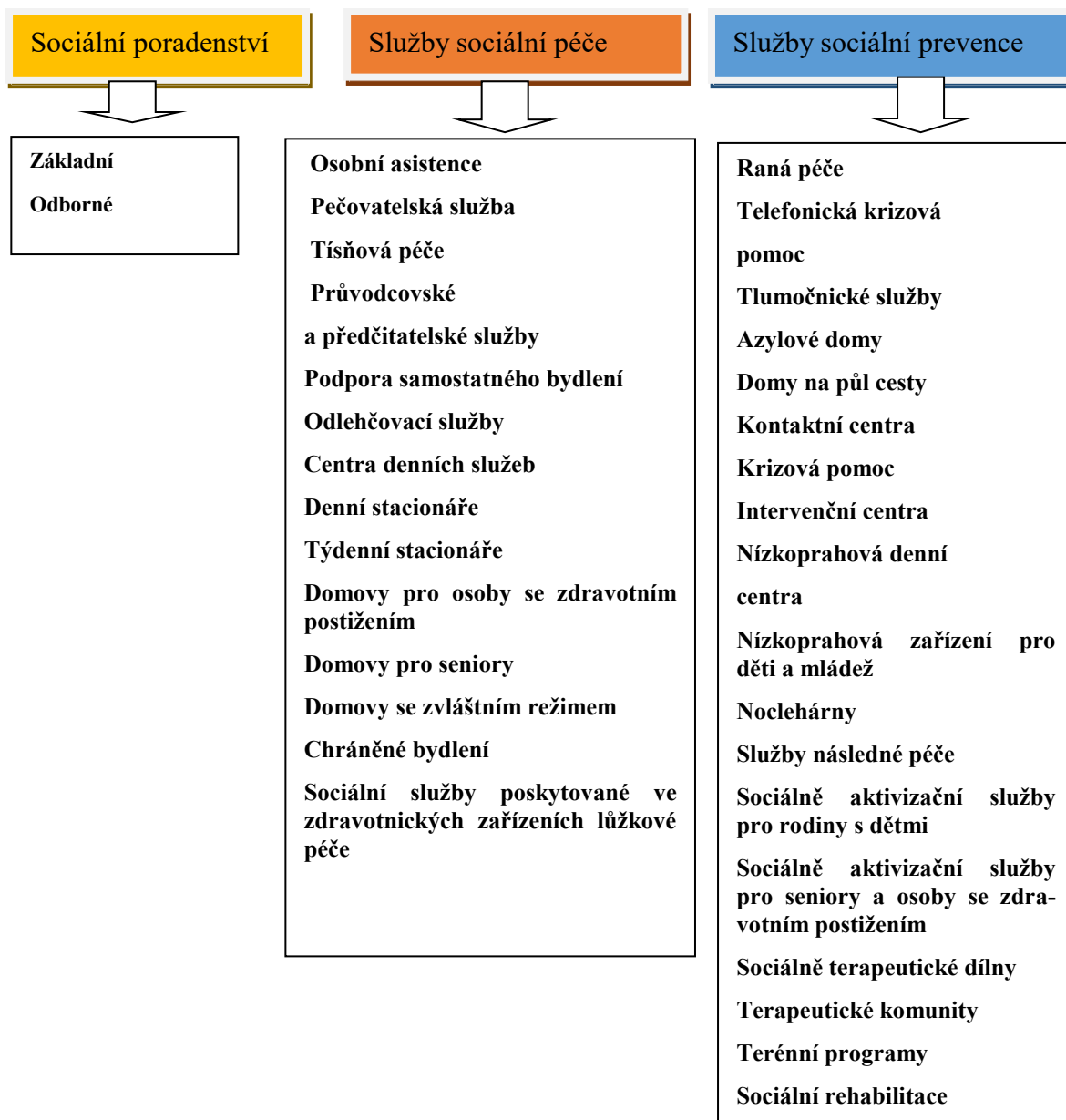
2 ORGANIZACE POSKYTUJÍCÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Problematikou bezdomovectví v ČR se na různých úrovních zabývají orgány státní správy a samosprávy, neziskové organizace a církve. Mezi hlavní aktéry patří ústřední orgány státní správy. Ministerstvo zdravotnictví pro oblast ochrany veřejného zdraví a pojištění, Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy pro oblast vzdělání, Ministerstvo vnitra řídí Policii ČR, oblast veřejného pořádku, ochrany osobních údajů, povolování pobytu cizinců, postavení uprchlíků atd., Veřejný ochránce práv, Ministerstvo financí, které je kompetentní v otázkách bydlení. Úřady práce v rámci své kompetence zajišťují výplaty dávek a zprostředkování zaměstnání. Obce a kraje v rámci své činnosti vytváří podmínky pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Působnost k vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče doplňuje zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., (Štěchová et al., 2013, s. 21-22.).

Zřizovateli zařízení, poskytující sociální služby mohou být v České republice obce, kraje a Ministerstvo práce a sociálních věcí (Matoušek et al., 2007 s. 12).

V rámci své činnosti poskytují pomoc lidem společensky znevýhodněným. Cílem těchto služeb je zlepšení kvality života, začlenění do společnosti, zajištění ochrany před riziky. Služby zohledňují jednotlivé uživatele, jejich rodinu, skupiny popř. i širší společenství (Matoušek et al., 2007, s. 9). Jednotlivé formy pomoci poskytovaných v rámci sociálních služeb si demonstrujeme na uvedeném modelu.

Obrázek č. 1 – Sociální služby

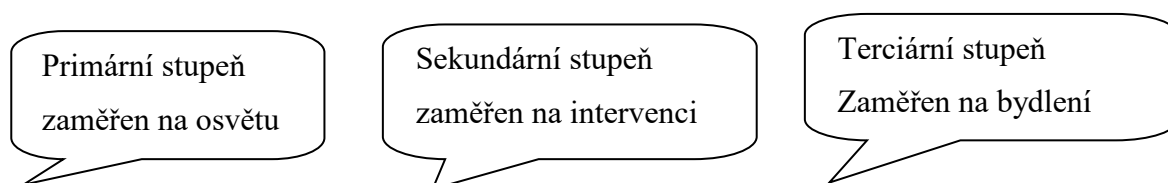
Zdroj: vlastní zpracování

Sociální poradenství je základní činností v oblasti práce s osobami bez přístřeší. Tuto činnost vykonávají zpravidla sociální pracovníci, kteří prošli školením. Práce sociálního pracovníka vyžaduje velkou zručnost, neboť sociální pracovník často nemá v terénu nic kromě svých znalostí a dovedností. Nemá možnost připojit se k internetu, jako zdroji informací. Přesto je velmi důležité navázat s klientem spolupráci a nabídnout možné formy pomoci. Poradenství je zaměřeno na osvětovou činnost, která spočívá v poskytnutí informací o rizicích spojených s přespáváním na ulici, rizicích spojených s užíváním návykových látek, zdravotních rizicích, infekčních chorobách a sexuálně přenosných chorobách.

Sociální pracovník usiluje o předání informací a je aktivní ve své činnosti, i když klient není příliš vnímavý a nejeví zájem, neboť tato činnost je zásadní, protože ovlivňuje budoucí proces inkluze (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012 s. 119).

Mezi další služby, které mohou osoby bez přístřeší využít, patří služby **sociální prevence**. Marek, Strnad, Hotovcová (2012, s. 144) dělí prevenci na **primární** stupeň, kam řadíme informační a osvětovou činnost. **Sekundární** stupeň, na sociální intervenci v bytech, kde je snahou řešit aktuální obtíže spojené s bydlením, jako jsou úhrady nákladů na bydlení, hledání možností řešení dluhového zatížení. Tato činnost je zaměřena jak na jednotlivce, tak i skupinu (rodinu). **Terciární** stupeň předpokládá vznik dostupného bydlení. Jedná se především o možnost získání bydlení pro osoby nemajetné, osoby postižené ztrátou bydlení po rozpadu manželství, pro osoby v akutní krizi, či osoby, které se vrací zpět z výkonu vazby, ústavní léčby či výkonu trestu.

Obrázek č. 2 – Služby sociální prevence

Zdroj: Marek, Strnad, Hotovcová (2012, s. 144), zpracování vlastní

Na potřeby osob bez přístřeší reagují služby sociální prevence poskytováním pobytových služeb. Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jsou to tato zařízení.

Nízkoprahová denní centra

Prvním takovým místem, kde se tyto kontakty se sociálním pracovníkem uskutečňují, jsou nízkoprahová denní centra. Jde tedy o první pokus o možnou životní změnu. Sociální služba nízkoprahové denní centrum je místo, kde mohou osoby bez přístřeší získat azyl. Klienti zde mohou trávit čas před nepřízní počasí a získat první kontakty se službou. Služba je poskytována formou terénní či ambulantní péče. Kromě osobní hygieny, nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu je nabídnuta strava či pomoc při přípravě stravy, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (§ 61, zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách).

Noclehárny

Osoby bez přístřeší dále mohou využít formu ambulantní služby, kterou je noclehárna. Služba je určena osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zázemí a přenocování. V rámci této služby je poskytována pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu (§ 63 zákona o sociálních službách).

Azylové domy

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci, která je spojená se ztrátou bydlení. V rámci této služby je poskytovaná strava nebo pomoc při jejím zajištění. Dále je možnost využít ubytování a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (§ 57, zákona o sociálních službách).

Velmi důležitou roli zastává služba poskytovaná v domech na půl cesty. Uživatelé této služby patří do skupiny potenciálních bezdomovců a jsou svojí životní situací ohroženou skupinou.

Domy na půl cesty

V Domech na půl cesty jsou poskytovány pobytové služby, zpravidla osobám do 26 let věku, které opouští po dosažení zletilosti školská zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy, případně osobám z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu či ochranné léčby. Poskytování služby je přizpůsobeno specifikům a potřebám těchto osob. Součástí služby je nabídka ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, speciálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (§ 58, zákona o sociálních službách).

V rámci České republiky působí řada konkrétních organizací, které se poskytováním pomoci zabývají. Patří k nim Armáda spásy, Naděje, Česká katolická charita, Nový Prostor, Emauzy ČR, občanské sdružení Společnou cestou, Diakonie, Člověk v tísni a další. Většina organizací jsou členy Sdružení azylových domů (SAD), (Štěchová et al., 2008, s. 17).

S činnostmi vybraných organizací se podrobněji seznámíme v následující podkapitole.

Armáda spásy je mezinárodní hnutí, které je součástí všeobecné křesťanské církve. Poselství armády spásy je založeno na bibli. Poskytování služby je motivováno láskou k bohu. Posláním je kázat evangelium a dobrou zprávu o Ježíši Kristu a v jeho jménu naplňovat lidské potřeby a to bez jakékoli diskriminace (Ústředí Armády spásy 2015, výroční zpráva 2014). Armáda spásy, která vznikla v Anglii na konci 19. století, působí ve více než 100 zemích světa. Je založena na polovojenské sktruktuře. Pomoc je směřována lidem v obtížné životní situaci, kteří již nejsou tuto situaci schopni řešit vlastními silami. Armáda spásy poskytuje jednak služby ubytování, ale také množství resocializačních programů. Vzhledem k tomu, že je velmi obtížné u těchto klientů si najít či udržet zaměstnání, umožňuje Armáda spásy zaměstnání v rámci organizace. Jedná se zpravidla o veřejně prospěšné práce, kde jsou tyto činnosti dotovány úřady práce. Jedná se například o práce v prádelně, kuchyni, popř. při zajišťování úklidu zařízení (Štěchová et al., 2008 s. 17-18). Činnost Armády spásy jako nezisková organizace je financována především ze sbírek (Velikonoční, Vánoční sbírka), dárců, příznivců, partnerských organizací a dobrovolníků. Tato podpora je projevena jednak materiálně, finančně, ale také nezištnou pomocí, ochotou či modlitbou (Ústředí Armády spásy 2015, výroční zpráva 2014).

Naděje je občasně sdružení, které zahájilo činnost v roce 1990. Cílem tohoto sdružení je na základě křesťanských principů, vybudovat síť služeb klientům v nouzi. Činnost sdružení je zaměřena jednak na pomoc hmotnou, jejímž cílem je poskytnutí ubytování, stravování a ošacení. A na stránku morální, kde se činnost sdružení zaměřuje na poskytnutí poradenství a zdravotní péče. Největší část klientů, kterým je pomoc směřována tvoří osoby bez přístřeší. Sdružení však pomáhá i dalším skupinám osob jako jsou uprchlíci, vězněným a propuštěným dětem, osobám s mentálním postižením a seniorům. Osobám bez přístřeší je poskytována v rámci činnosti akutní pomoc v podobě zajištění ubytování v noclehárně, dále pak zajištění stravování, osobní hygieny a zdravotní péče, kde je např. přímo v prostorách zařízení Naděje i ordinace praktického lékaře. Důležitou součástí pomoci je pomoc sociálního pracovníka, který zajišťuje základní formy zprostředkování pomoci, poradenskou činnost a to vše bezplatně. Sdružení nabízí rovněž integrační programy, kde již na účast v takovém programu přispívá ze svého příjmu, důchodu či systému pomoci sociálních dávek. Smyslem tohoto programu je inkluze do běžného života.

Financování sdružení probíhá formou grantů poskytovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí, Magistrátem hlavního města Prahy, darů od organizací a jednotlivců a vlastní činností sdružení (Štěchová et al., 2008 s. 18).

Česká katolická charita Česká republika je nestátní neziskovou organizací, právnickou osobou dle Kodexu kanonického práva (kánon 312,313), je součástí římskokatolické církve. Zřizovatelem je biskupská konference. Charita je součástí členství v sítích Caritas Internationalis a Caritas Europa. Ve své činnosti vychází z křesťanských principů. Charita pomáhá všem potřebným bez ohledu na národnost či barvu pleti. Pomáhá chudým, opuštěným, nemocným, starým, tělesně, mentálně, psychicky či zdravotně postiženým, migrantům, týraným dětem, alkoholikům, prostitutkám, vězňům, všem, kteří se ocitnou v nouzi (Charita Česká republika [online]. 2017 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.charita.cz/o-charite/>).

3 PROCES INKLUZE V KONTEXTU SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

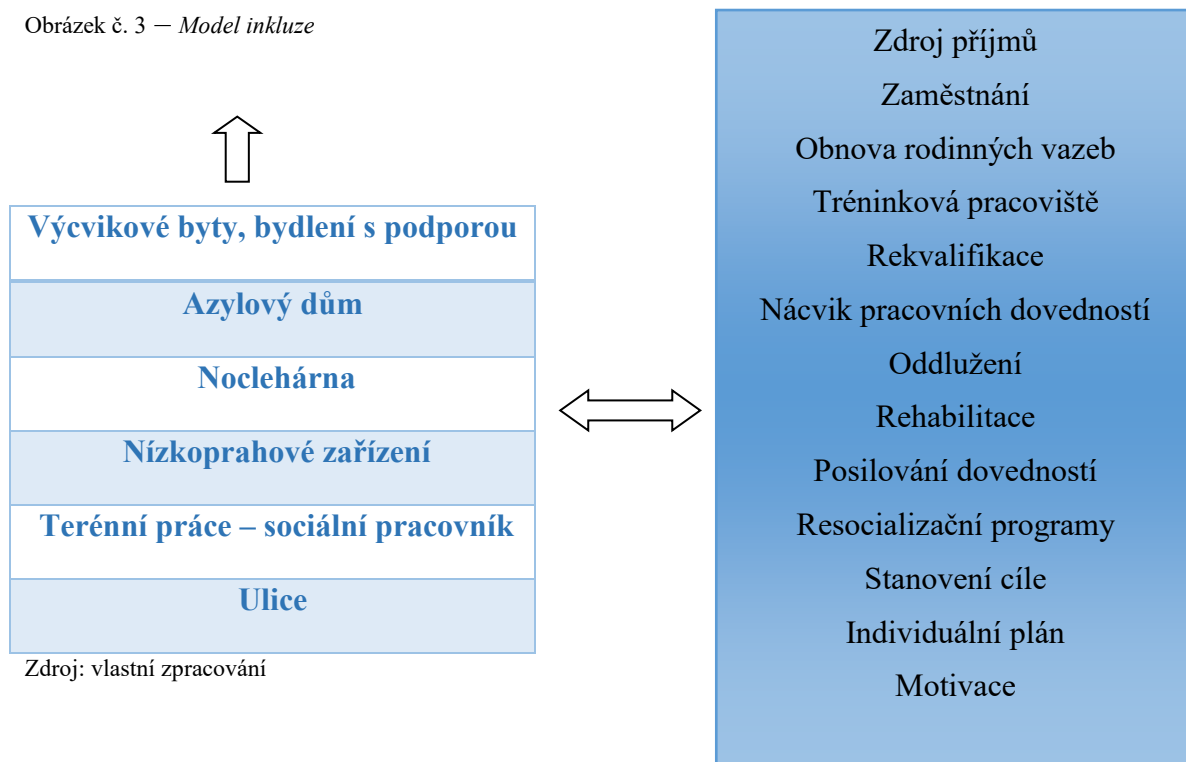
V této kapitole se budeme věnovat procesu inkluze a integrace, který Slowík (2007, s. 31) vysvětluje jako fakticky nejvyšší stupeň socializace člověka. Slowík (2007, s. 31) označuje inkluzi jako nekončící proces a Brandl (InSlowík2007, s. 31) vidí myšlenku inkluzivního postoje v tom, že všichni lidé jsou si rovni v důstojnosti a právech. Zda jsou všem tato práva a důstojnost zaručeny, je otázkou. Hradečtí (1996, s. 53) uvádí, že předpokladem civilizovaného vývoje společnosti bez vyloučení, je uspokojení základních životních potřeb i těm nejslabším, což předpokládá udržení zaměstnanosti, růst produktivity práce, zamezení černému trhu a šedé ekonomice, zvyšování kvalifikace a vymýcení pologramotnosti.

Aby byla tato myšlenka naplněna, je třeba přijmout řadu systémových opatření ke změně. Pokud uvažujeme o inkluzi či resocializaci, kterou tedy rozumíme opětovné spojení, znovuuustavení celku, společenství, obnovení starých poměrů, návrat bezdomovce do běžného života společnosti, musíme mít zajištěn systém opatření, jak tohoto lze dosáhnout (Hradecký et al., 2012, s. 218).

Integrací, kterou se rozumí rovnoprávné začleňování člověka do společnosti, má být přirozená a týkat se každého člověka. Zákon o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.) hovoří o sociálním začleňování jako o procesu, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené, dosáhnou možnosti, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je společností považován za běžný.

V předchozí kapitole jsme si uvedli přehled zařízení, které poskytují pomoc v rámci sociálních služeb a rovněž popsali činnosti některých vybraných organizací poskytujících pomoc osobám bez přístřeší. Nyní si na modelu popíšeme aspekty a jevy, které vnímáme v kontextu procesu inkluze za zásadní.

Obrázek č. 3 – Model inkluze

Autoři hovoří o tom, že za první úspěchy v procesu inkluze lze považovat *motivaci*, která vede klienta k vyhledání pomoci v kamenných centrech. Jak uvádí Strnad, Marek, Hotovcová, (2012, s. 130) jde již o důvody, kdy klient chce s pomocí sociálního pracovníka vyřešit konkrétní problém a žádá o pomoc. Základem je sestavení *individuálního plánu* na základě stanoveného cíle, který souží jako základní vize ke změně. Jak uvádí Zatloukal (In Strnad, Marek, Hotovcová, 2012 s. 131), je složen z jednotlivých dosažitelných kroků, které je klient schopen zvládnout. Při sestavování a realizaci takového plánu je nutné přihlížet ke klientově schopnostem, možnostem a podmínkám pro jeho plnění. V rámci inkluze je nutné vedle poskytovaných služeb navázat na *resocializační programy*. Hradečtí (1996, s. 56) vidí obsah těchto programů v hledání smyslu života, v obnově rodinných vazeb, rodinných vztahů a navazování nových přátelství, aby osoba bez přístřeší získala přiměřené bydlení a měla zdroj k jeho udržení. Součástí procesu vedle poskytovaných služeb jsou i terapie pro osoby, které se léčí ze závislostí (alkohol, drogy, kouření, gamling) a poradenství, které se mimo jiného zaměřují na pomoc při *oddlužení*. Součástí tohoto procesu jsou i terapie zaměřené na *posilování dovedností* a podporu při získávání obnovy pracovních návyků.

Můžeme říci, že se do procesu inkluze zapojuje řada činitelů. Jednak jsou to poskytované služby v rámci sociálních služeb, systémová opatření vytvořená v rámci sociální politiky státu a neméně důležitou roli hraje samotná aktivita osoby bez přístřeší. Cílem těchto opatření je vytvořit ucelenou koncepci nástrojů využitelnou v procesu inkluze. Podrobněji se budeme věnovat oblasti nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti a sociálnímu bydlení, které v procesu inkluze považujeme za primární.

3.1 Aktivní politika zaměstnanosti

V rámci řešení problematiky bezdomovectví existuje řada projektů se zaměřením na posilování dovedností a pracovních návyků. Podle „Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020“, kterou vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí, je zaměstnávání vyloučených osob a osob s nízkou kvalifikací největším problémem, neboť jejich vysoká nezaměstnanost je způsobena jak vnějšími faktory, jakými je např. diskriminace na trhu práce, tak také faktory vnitřními, jakými jsou nízká kvalifikace, nízká úroveň vzdělanosti, ztráta pracovních návyků, vysoká zadluženost, zdravotní znevýhodnění způsobené špatnou životosprávou, kriminalita. Řešením této situace mohou být *investiční pobídky* a zřizování *společensky účelných pracovních míst*.

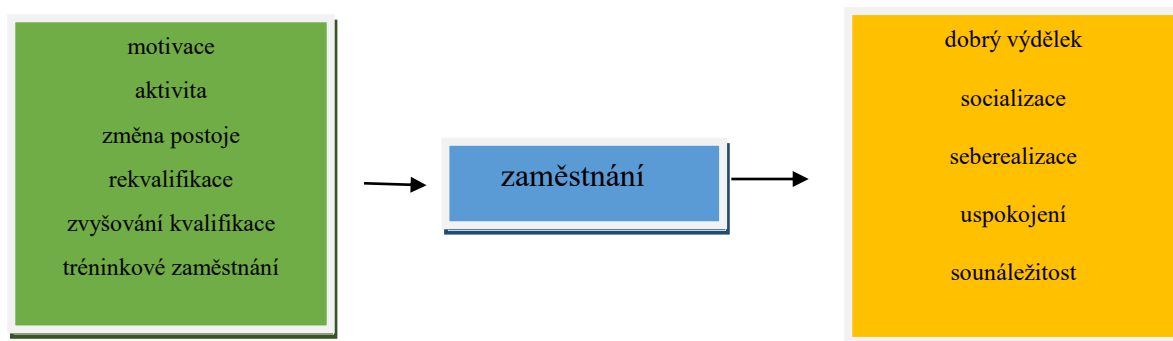
(Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020 [on-line]. 2014 [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/strateg_zam_2020/strategiepz2020.pdf.

Další možná řešení této situace můžeme vidět např. v nabídce *rekvalifikačních kurzů*. Osoby bez přístřeší, které ztratily pracovní návyk a také vzhledem k technickému pokroku a rozvoji technologií krok s trhem práce je možné, aby si tyto návyky obnovovaly s podporou tzv. tréninkových pracovišť, které by tvořily jakýsi mezistupeň mezi sociální službou a trhem práce. Odrazový můstek by podle Matouška (2010, s. 326) mohly poskytnout také *veřejně prospěšné práce*, které by nabídly práci právě lidem s nízkou kvalifikací nebo nedostatečnou praxí. Další možností by byla podpora *sociálních firem*, kde by se práce podobala běžnému pracovnímu trhu.

Jedním z projektů, který je realizován od roku 2007, jak uvádí Štěchová et al., (2008, s. 102) ve spolupráci s organizacemi Charita, Armáda spásy, Naděje, Nový prostor ad., je projekt, který má poskytnout osobám ohroženým vyloučením na trhu práce nabídku aktivit, v Job klubech a tréninkové, podporované zaměstnání. V těchto Job klubech se za pomoci

asistenta zdokonalují v komunikačních dovednostech, získávají základní dovednosti s prací na počítačích a také základní znalosti z oblasti práva, aby tyto zkušenosti mohli dále využít v komunikaci se zaměstnavatelem. Mezi *tréninkové a podporované zaměstnání* řadíme nabídku práce v prádelně, třídění šatstva, truhlářskou dílnu, šicí dílnu, rozvoz stravy atd. Klient, který projde tímto zaměstnáním, které trvá zpravidla po dobu 6 měsíců, je poté schopen samostatně hledat další nabídky zaměstnání.

Obrázek č. 4 – *Podmínky a cíle zaměstnání*

Zdroj: vlastní zpracování

V následujícím grafu jsme si znázornili, jaké jsou vnitřní a vnější podmínky pro získání zaměstnání a cíle, kterých můžeme získáním dobrého zaměstnání dosáhnout. Pokud je tedy cílem dobré zaměstnání, je nutné být k této změně motivován, vyvinout potřebnou aktivitu, která spočívá v aktivním hledání zaměstnání, ve spolupráci s úřady práce apod. Dalším krokem je změna postoje, a to především k dosavadnímu způsobu života, pracovat na odstraňování zadluženosti apod. Nastavit si životní priority tak, aby návyky a způsob života neovlivňovaly motivaci ke změně. Důležitou součástí pro uplatnění se na trhu práce je zvyšování si kvalifikace pro budoucí profesi a využívání nabídky rekvalifikačních kurzů. Výsledek se pak dostavuje v podobě dobrého výdělku, pocitu sounáležitosti, dokončené socializaci a vlastní seberealizaci.

3.2 Sociální bydlení

Jednou ze služeb, která je v současné době v rámci sociální politiky ČR hodně diskutována, je problematika sociálního bydlení. Tato forma bydlení, kterou vnímá Průdková, Novotný (2008) jako poslední stupeň resocializace, není v současné době tak dostupná, jak by bylo třeba. Přitom sociální bydlení by pomohlo lidem, kteří přesto, že mají snahu jakkoli se

zapojit do běžného života společnosti, nedosahují svými příjmy na žádnou z možností získání bydlení. Systémová opatření navrhuje také koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Jako zásadní problém je vnímán přechod z bezdomovectví do tzv. dlouhodobého nájemního bydlení, což by splňovalo parametry smyslu sociálního začlenění. Mezi přijatá opatření k řešení patří také regulace bydlení včetně bydlení s podporou, kdy je nutné vymezit povinnosti obcí v rámci bytové politiky a přijmout opatření v rámci legislativy. Součástí politiky bydlení je řešení různých forem oddlužení, neboť osoby v důsledku dlouhodobých dluhových pastí rezignují na řešení jakékoli formy bydlení.

Zásadním problémem je také možnost získání bydlení osobám vyžadujícím zvláštní péči. Dle uvedené metodiky je nutné vnímat potřeby i těch osob, které nemají možnost využít ubytování v rámci sociálních služeb, jakou je azylový dům. Je nutné reagovat na potřeby těchto klientů např. otevřením nové služby, jakou by mohlo být chráněné bydlení či domov se zvláštním režimem. Tomuto je potřeba přizpůsobit také zmírnění vstupních podmínek pro tyto osoby.

Vzhledem k tomu, že tyto návrhy jsou zpracovány jako možnosti při hledání řešení v rámci problematiky bezdomovectví, vidíme, že se jedná o problém systémových opatření.

V rámci své činnosti přišla Arcidiecézní charita Praha s vlastním projektem řešení sociálního bydlení jako s nutností, které vyžaduje rychlé řešení. Vyčlenila vlastní bytové domy, které provozuje a jsou využívány jako sociální bydlení pro osoby, které ukončily pobyt v azylovém domě a nemohou si vzhledem ke své finanční situaci dovolit bydlení s tržným nájemným a takové bydlení si udržet. Podstatou těchto projektů je vnímání potřeby bydlení za dostupnou cenu, u nájemníků zlepšení kompetence samostatného bydlení, a také ve sloučení rodin. (Charita Česká republika [online]. 2017 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://www.praha.charita.cz/socialr>).

Proces inkluze se tedy uzavírá získáním některé z forem bydlení. V této oblasti však stále vidíme nejvíce problémů, a to především v jeho nedostatku. Bydlení s podporou by mělo být hlavním úkolem v rámci bytové politiky ČR, neboť otázku dostupnosti bydlení řeší nejen osoby bez přístřeší, ale také další skupiny osob, které nedosahují svými příjmy k možnostem získání vlastního bydlení. Jedná se o osoby opouštějící dětské domovy, rodiny s malými dětmi, rodiče samoživitelé apod.

V praktické části bakalářské práce se dále budeme dále zabývat konkrétními jevy a aspekty, se kterými se osoby bez přístřeší v procesu inkluze setkávají. Zda dovedou bariéry, které jsou před nimi postaveny překonat, popř. zda nabízí systém pomoci v rámci poskytovaných služeb skryté rezervy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

4.1 Vymezení výzkumného problému

Výzkumem v této oblasti se zabýval v posledních letech např. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí ČR. Cílem výzkumu, který ukončili v roce 2015, bylo provedení tzv. inventury dat v jednotlivých kategoriích zjevných, skrytých a potencionálních bezdomovců. Tato bakalářská práce se pokusí o cestu jiným směrem, a to zaměřit se na aspekty a jevy ovlivňující proces inkluze u osob bez přístřeší.

4.2 Výzkumné cíle a výzkumná otázka

Cílem výzkumu je zjistit jaké konkrétní aspekty a jevy ovlivňují proces inkluze u osob bez přístřeší. Zda tyto aspekty vychází z vnitřní motivace člověka, popř., zda tento proces ovlivňují vnější činitele.

Hlavní výzkumnou otázkou je zjistit:

„Jaké jevy a aspekty ovlivňují samotný proces inkluze?“

- S jakými bariérami se setkávají osoby bez přístřeší při hledání vhodného zaměstnání?
- Jak zvládají překážky při hledání vlastního bydlení?
- Jaké poskytované služby jsou v rámci sociálních služeb účinné?
- Jakou roli hraje v jejich procesu inkluze pomoc blízkých osob či přátel?
- Jak vidí svoji budoucnost?

Cíl této práce je jednak praktický, neboť získané informace lze využít v práci s klienty podobných typů zařízení pro osoby bez přístřeší, dále je intelektuální, neboť tyto poznatky můžeme využít při tvorbě návrhů na legislativní opatření v rámci sociální politiky státu. Cíl práce je také personální, neboť sama autorka této práce se pohybuje v oblasti sociálního zabezpečení a tyto poznatky lze aplikovat v další práci, zejména v oblasti důchodového a nemocenského pojištění.

4.3 Postup řešení

V této kapitole je vysvětlena realizace výzkumu, a to jak výzkum, jehož účelem je získání relevantních dat, probíhal. Kvalitativní výzkum, jehož designem je zakotvená teorie, je sestaven z několika fází. Nejprve je definován výzkumný problém, dále je stanoven cíl výzkumu. Následně je definována výzkumná otázka a dílčí výzkumné otázky. Je zvolena metoda zpracování a analýzy dat. Dalším krokem je stanovení výzkumného souboru. Sběr dat je realizován formou polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory, které byly po předchozím informovaném souhlasu, nahrávány na diktafon, byly dále přepsány a kódovány. S daty bude nakládáno jako s důvěrnými údaji a po skončení výzkumu budou rozhovory smazány.

4.4 Výzkumný soubor

Cílem získání výzkumného vzorku není, jak uvádí Švaříček a Šed'ová (2007, s. 73), aby reprezentoval určitou populaci, ale určitý problém. Není tedy konstruován náhodně, ale záměrně s ohledem na zkoumaný problém. Výzkumný soubor nebude vytvořen v jednom momentě, ale doplňován do té doby, pokud do výzkumu a do problematiky budou přinášeny nové informace, a to až do doby, než dojde k teoretické nasycenosti.

Použita je metoda dle Miovského (In Švaříček, Šed'ová, 2007 s. 73), metoda „sněhové koule“, kdy se pokusíme po rozhovoru s prvním participantem požádat o odkaz na další participanty. Vzhledem k tomu, že není snadné proniknout mezi tyto osoby, získat si jejich důvěru pro rozhovor, byli osloveni uživatelé konkrétního zařízení azylového domu, kde autorka vykonávala v rámci studia praxi a získala tak přehled o uživatelích tohoto zařízení.

Dalším důvodem tohoto výběru bylo eliminovat roli výzkumníka jako cizince při samotném výzkumu, což jak uvádí Švaříček a Šed'ová (2007, s. 76) snižuje pravděpodobnost otevřenosti respondentů. Do výzkumu se dobrovolně zapojili 3 participanti. Byli osloveni jak muži, tak i ženy. Muži s rozhovorem souhlasili. Ženy nakonec odmítly. Jedna z osobních důvodů, druhá z náhlého zhoršení zdravotního stavu. Důvody odmítnutí plně respektujeme. Pro větší přehled uvádíme ke každému z nich několik údajů z anamnéz získaných v průběhu rozhovoru. Mají dokreslit osobu participanta.

(P1) Participant Jan, věk 62 let

RA: Je svobodný, bezdětný, měl bratra a sestru. Rodiče ani sestra již nežijí. Bratr je ve starobním důchodu a s participantem se nestýká. Má synovce, kterého občas vídá. Vztahy udržuje minimálně. Nikdo ho v azylovém domě, kde žije již několik let, nenavštěvuje.

PA: Pracoval jako traktorista v družstvu, jako řidič a pomocný pracovník na stavbě. Také pracoval ve veřejně prospěšných pracích. V současné době je nezaměstnaný a není poživitelem důchodu. Pobírá sociální dávky.

SA: Je samotář, občas mu pomáhá jeden z obyvatelů azylového domu. Nemá přátele, ani žádné koníčky. Volný čas tráví sledováním televize. Pokud potřebuje nějakou pomoc, tuto hledá většinou v autoritách, kterými jsou pro něj sociální pracovníci, lékaři atd. Rád by měl poručníka, který by mu pomohl s hospodařením.

ZA: V současné době se léčí po těžkém úrazu, kdy byl sražen motocyklem a následně operován. Není ve stavu, kdy by si mohl hledat nějaké uplatnění na trhu práce. Chodí o dvou francouzských holích. Vnímá realitu, ale dle jeho slov nedovede domyslet důsledky toho, jak bude vypadat jeho budoucnost po finanční stránce. Dle sdělení participanta nemá odpracovanou potřebnou dobu pro získání starobního důchodu, upnul se na možnost získat peníze z odškodnění po úrazu. Po zdravotní stránce nepřipadají zřejmě ani občasné brigády v úvahu. Je čistý, upravený, oholený, stomatologicky neošetřen. Občas si dá pivo a kouří.

(P2) Participant Ivan, věk 55 let

RA: Je několikrát rozvedený, má několik dětí (nevedl přesně), se kterými se nestýká, rodiny opustil, manželkám nechal byt. O příbuzných bratru nebo sestře nemluvil. Občas si telefonuje se synem, který dle jeho slov neví, že bydlí na azylovém domě.

PA: Pracoval jako malíř kulis v divadle, nyní je v evidenci úřadu práce. V současné době se cítí bezmocně, vnímá, že mu zdravotní stav nedovoluje uplatnit se na trhu práce. Nemá odpracovanou dobu potřebnou pro uplatnění nároku na výplatu důchodu. Pobírá sociální dávky.

SA: Je samotář, nevyhledává kamarády. Své věci si vyřizuje sám, je soběstačný a orientuje se v běžných věcech. Pokud potřebuje pomoc, vyhledává ji u sociálního pracovníka. Přátele nemá, občas se pobaví s ostatními uživateli azylového domu. Jako záliby uvádí sledování televize, procházky po okolí.

ZA: V současné době se léčí po třetím infarktu. Nyní se cítí celkem v pořádku, ale bude mu operováno zařízení na podporu srdeční činnosti. Nepije a již nekouří.

(P3) Participant Václav, věk 60 let

RA: Je rozvedený, má děti. Má bratra, se kterým nekomunikuje. Matka, které je 84 let žije u bratra na vejminku. Tuto pravidelně navštěvuje a telefonují si. S dětmi se nevidá.

PA: Dříve pracoval jako řidič, svářeč, vyhledává občasné přivýdělký při kácení dřeva apod. Nyní pracuje na veřejně prospěšných pracích jako údržbář. Hledá průběžné i jiné zaměstnání, smlouvu má opakovaně na 1 rok. Pobírá mzdu a sociální dávky.

SA: Velmi dobře se orientuje v problematice zaměstnanosti, důchodu, dávek. Vše si vyřizuje sám, pokud potřebuje radu v něčem složitějším, vždy vyhledává pomoc sociálního pracovníka. Je relativně samostatný. V azylovém domě bydlí, dle jeho slov jen proto, že mu nepostačuje výplata na samostatné bydlení. Má hodně koníčků, čte, má rád akvaristiku, kutilství.

ZA: Cítí se zdravý, stomatologicky neošetřen, je upravený, dbá o svůj zevnějšek, je aktivní, pije pivo a kouří.

4.5 Technika sběru dat

Výzkumná data byla získána prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, který byl pořízen nahrávkou na diktafonu. Před započítím rozhovoru byly připraveny tabulky také v papírové podobě, které korespondovaly s tabulkami uvedenými v kapitole 4.6, a to pro případ, že by se některý z participantů rozhodl odvolat svůj souhlas s nahrávkou, abychom tak mohli provést tento zápis odpovědí okamžitě v průběhu rozhovoru, popř. bezprostředně po jeho skončení.

Tato skutečnost nastala, když jeden z participantů nakonec s nahrávkou nesouhlasil, a to i přes ujištění, že tyto informace jsou důvěrné a jako s takovými s nimi bude nakládáno. Vzhledem k tomu, že respektování přání participanta bylo zásadní, je tak pořízen jeden zápis z rozhovoru přímo na místě, ostatní rozhovory jsou pořízeny nahrávkou na diktafonu.

4.6 Vymezení otázek rozhovoru

Otázky pro dotazování jsou rozděleny na otázky hlavní a na doplňující tazatelské otázky. Připraveny byly podle osnovy tak, aby nedocházelo k opomenutí zásadních témat. V průběhu rozhovoru byly použity i doplňující otázky, které vyplynuly ze situace přímo na místě. Při samotném dotazování jsme zjistili, že některé z připravených otázek byly natolik citlivé, že bychom se pohybovali na hraně etiky, a tak nebyly z tohoto důvodu v rozhovoru použity. Dodržování etiky při výzkumu považujeme za primární. Vytvořeny byly tyto hlavní otázky:

1. Je pro Vás dobré zaměstnání motivací ke změně Vašeho způsobu života?
2. S jakými obtížemi se setkáváte při hledání vlastního bydlení?
3. Využíváte nějakou formu pomoci ze systému sociálních služeb či sociálních dávek?
4. Je pro Vás v životě důležitá podpora rodiny a přátel?
5. Hovoříme-li o budoucnosti, kde se vidíte za 5 let?

HLAVNÍ OTÁZKA Č. 1 HO1	TAZATELSKÉ OTÁZKY TZO
<p>Je pro Vás dobré zaměstnání motivací ke změně Vašeho způsobu života?</p>	<p>TZO1. Daří se Vám hledat nějaké možnosti zaměstnání?</p> <p>TZO2. Víte o nějakých nabídkách zaměstnání ve svém okolí?</p> <p>TZO3. Stává se Vám, že vás zaměstnavatel odmítá zaměstnat?</p> <p>TZO4. Pokud ano, dovedl byste popsat důvody?</p> <p>TZO5. Vyzkoušel jste nějakou jinou formu zaměstnání např. veřejně prospěšné práce apod.?</p>

Tabulka č. 3 - Hlavní otázka 1 a tazatelské otázky

HLAVNÍ OTÁZKA Č. 2 HO2	TAZATELSKÉ OTÁZKY TZO
S jakými obtížemi se setkáváte při hledání vlastního bydlení?	<p>TZO6. Pokoušel jste se sám hledat vlastní bydlení?</p> <p>TZO7. Zajímal (a) jste se o nějakou možnost financování bydlení?</p> <p>TZO8. Víte o nějakých možnostech ubytování, např. na ubytovnách, v pronájmech apod.?</p> <p>TZO9. Je pro Vás nyní hledání vlastního bydlení aktuální?</p>

Tabulka č. 4 - Hlavní otázka 2 a tazatelské otázky

HLAVNÍ OTÁZKA Č. 3 HO3	TAZATELSKÉ OTÁZKY TZO
Využíváte nějakou formu pomoci ze systému sociálních služeb či sociálních dávek?	<p>TZO10. Jaký druh služby využíváte?</p> <p>TZO11. Vidíte problém v některé z nabízených služeb, a proto o ni nemáte zájem?</p> <p>TZO12. Je od Vás očekávána za poskytování služby nějaká aktivita, např. plnění stanovených úkolů, zdržení se nějaké činnosti apod.?</p> <p>TZO13. Pobíráte ze systému dávek nějakou finanční podporu?</p> <p>TZO14. Pomohl Vám někdo s vyřízením žádosti o dávku anebo se staráte o tyto záležitosti sám (a)?</p> <p>TZO15. Dovedl byste sám někomu pomoci v nouzi?</p>

Tabulka č. 5 - Hlavní otázka 3 a tazatelské otázky

HLAVNÍ OTÁZKA Č. 4 HO4	TAZATELSKÉ OTÁZKY TZO
Je pro Vás v životě důležitá podpora rodiny a přátel?	<p>TZO16. Máte ve svém okolí někoho, komu se můžete svěřit anebo se poradit se svým rozhodnutím?</p> <p>TZO17. Anebo při řešení obtížných situací využíváte pomoc sociálního pracovníka?</p>

Tabulka č. 6- Hlavní otázka 4 a tazatelské otázky

HLAVNÍ OTÁZKA Č. 5 HO5	TAZATELSKÉ OTÁZKY TZO
Hovoříme-li o budoucnosti, kde se vidíte za 5 let?	TZO18. Máte nějaké životní přání? TZO19. Kdybychom měli jmenovat vaše životní priority, jaké to jsou?

Tabulka č. 7 – Hlavní otázka 5 a tazatelské otázky

4.7 Metody analýzy dat

Jako metodu analýzy dat jsme zvolili techniku otevřeného kódování, která jak uvádí Strauss a Corbinová (In Švaříček a Šed'ová 2007, s. 211) je používána a použitelná ve velmi široké škále kvalitativních projektů a byla vyvinuta v rámci analytického aparátu zakotvené teorie. Účelem kvalitativní analýzy, jak vysvětlují Švaříček a Šed'ová (2007, s. 210), není přinést představu o rozložení jevu v populaci, nýbrž přesvědčivou evidenci o tom, že daný jev existuje a je určitým způsobem strukturován. Postupovali jsme tak, že přepsaný rozhovor byl rozdělen na jednotky, kterými může být slovo, sekvence slov, věta či odstavec a každé takové jednotce byl přidělen kód (Švaříček a Šed'ová 2007, s. 212). Kódování probíhalo bez pomoci softwaru formou kódování v ruce, které Švaříček a Šed'ová (2007, s. 213) označují metodou, papír a tužka. Data byla dále analyzována a uspořádána do kategorií, abychom mohli, jak popisují Švaříček a Šed'ová (2007, s. 226), např. technikou „vyložení karet“ uspořádat kategorie do nějakého obrazce či linky a na základě takového uspořádání převyprávět obsah jednotlivých kategorií.

4.8 Vlastní postup zpracování dat

Jednotlivé nahrávky rozhovorů byly při přepisu, doplněny o projevy emocí, jako byl povzdech, zaváhání, projevy nejistoty, apod. Tyto prepisy byly následně kódovány. V záznamech bylo současně podtrháváno, škrtno, doplňováno o různé poznámky a postřehy a dále pracováno do té doby, než došlo k samotnému vytvoření kódů. Jednotlivé kódy naplnily kategorie, které byly vytvořeny v souladu s cílem výzkumu a jednotlivých výzkumných otázek. Zpracováním dat bylo vytvořeno celkem pět kategorií, které byly dále analyzovány.

4.9 Kategorie

Kódy, které vznikly analýzou odpovědí a byly vytvořeny v procesu kódování, vyjadřují, jakou mají osoby bez přístřeší možnost získání zaměstnání jako motivaci ke změně způsobu života. O jaké formy zaměstnání jde a jakého dosahují úspěchu či neúspěchu při jeho hledání. Tyto kódy naplnily první kategorii, které byla nazvána „**Zaměstnání jako motivace ke změně**“.

Druhá kategorie byla vytvořena seskupením kódů, které vznikly zkoumáním oblasti možnosti získání vlastního bydlení. Tato kategorie je nazvána „**Můj domov**“.

Třetí kategorie, byla nazvána „**Záchranný kruh**“ a byla vytvořena zkoumáním forem pomoci ze systému sociálních služeb a dále oblastí pomoci ze sociálního zabezpečení a systému dávek.

Další kategorií je kategorie nazvaná „**Všichni moji blízcí**“. Vznikla zpracováním výzkumných otázek z oblasti rodinného zázemí, okruhu přátel, kolegů.

Poslední kategorie v procesu kódování byla vytvořena na základě získaných kódů z oblasti přání a očekávání participantů do budoucna. Zda mají nějakou vizi či motivaci ke změně. Tato kategorie byla nazvána „**Cesta za duhou**“.

Tabulka č. 8 - Přehled jednotlivých kategorií a kódů, zdroj: vlastní zpracování

Kategorie	Kódy
1. Zaměstnání jako motivace ke změně	Rušení práce v zemědělství Ve „fabrice“ neberou Pokud bude zdraví, bude práce Stigma bezdomovec Ztráta motivace Sbírání razítek Pomocné práce Limitující věk Kratší úvazek
2. Můj domov	Spory o dům rodičů Založ si rodinu – dostaneš byt Bydlení v azylovém domě Pokoj s brigádou Tak jedině domov důchodců Máme prádelnu Televize „kuřárka“ Touha po vlastním bydlení
3. Záchranný kruh	Azylový dům Poskytnutí stravy Hygienické zázemí „sociálka“ Absence pomoci příbuzných
4. Všichni moji blízcí	Zůstal jsem na všechno sám S bratrem se nevidáme Děti o tom neví „Pan sociální“ Jeden spolubydlící je „dobřej chlap“ Ostatní se léčí
5. Cesta za duhou	Vidina příjmu z odškodnění Pravidelné kapesné Na malý byt by vyšlo Jinak nevím, co bude Sociální bydlení Nějaká brigáda

Kategorie 1. – Zaměstnání jako motivace ke změně

První kategorie, která byla při kódování vytvořena, vyjadřuje, jak důležité je pro participanty „mít dobré zaměstnání“ a zda se o nabídky zaměstnání zajímají. Pohledem jejich očima jsme mapovali úskalí a překážky, které je nutné při hledání zaměstnání překonat. Zjišťován byl i zájem a možnosti nabízených forem zaměstnání.

K dotazování byla využita otázka HO1.

„Je pro Vás dobré zaměstnání motivací ke změně Vašeho způsobu života“ a doplňující tazatelské otázky.

Všichni participanti byli během svého produktivního života zaměstnaní. Pan P1 odpracoval celkem 27 roků, P2 pracoval 15 let, pan P3 dosud pracuje. Vnímají důležitost toho mít dobré zaměstnání jako základ zdroje obživy.

Pokud jde o oblast **dřívějšího zaměstnání**, tak

P1 byl nejspokojenější v zemědělství „*na statku se taky dělalo o sobotách a nedělích, od rána do večera...ale to se mě líbilo...tenkrát jsem vydělával 5-6. tisíc, to bylo slušný“*....taky jsem dělal závozníka...no a sbíral ty papírky...“.

P2 uvádí, o svém zaměstnání...“*no dělal jsem dlouho malíře, no malíře kulis v divadle...no teď jsem na tom pracáku...“*

P3 uvádí, že pracoval jako ...“*no jezdil jsem nákladákem, dělal svářeče....a pracoval jsem na veřejně prospěšných pracích...“*

Na otázky, které souvisely s **nynějším zaměstnáním**, odpověděli:

P1,,*...no teď ne, no teď'..... děláme tady ty rajóny“* ...

P2...“*po těch infarktech... mě už nikdo nezaměstná...doktor mi to nepotvrdí....nikdo mě nezaměstná no...“*

P3...“*já tady pracuju...jako údržbář na veřejně prospěšných pracech.....no mám to na rok.....nevím... jak to bude dál.....“*

Všichni participanti mají také osobní zkušenost s **hledáním** zaměstnání. Na otázku, zda se jim daří hledat zaměstnání, popsali svoji osobní zkušenost takto.

Pan P1 odpověděl „*no víte, teď máme plno*, bývá nejčastější odpověď zaměstnavatele, „*ale víte já toho znám dost, no dělal jsem toho traktoristu a s telatama, ... no hlavně neradi slyší, když paní sociální říká do telefonu, že volá z armády spásy, to hned pokládají telefon*“...

P2 ...“*no nehledám...no dříve jo,...nic jsem nesehnal...tak mám po těch infarktech a těch 55...to je těžké...*“

P3 popisuje svoji zkušenost takto:“*jo taky jsem měl problém..., myslím, že to byly ty roky, ... výmluvy mají všelijaký. První se ptají na rodné číslo...,... řeknou, že zavolají, ...to bych čekal doted'... Věk je nejhorší... agentury hledají mladší lidi...tak občas jdu i na fušku...,pomáhám na zahradě, dřevo a tak ,co je potřeba...*“.

Kategorie 2. - **Můj domov**

Tato kategorie popisuje, s jakými obtížemi se participanti setkávají při hledání vlastního bydlení. Pokoušeli jsme se o získání ucelených informací o tom, jakou formu bydlení využívali naši participanti před pobytem v azylovém domě a jaké mají v současné době možnosti ke změně. Základem pro dotazování byla HO2.

„**S jakými obtížemi se setkáváte při hledání vlastního bydlení**“, doplněná o několik tazatelských otázek.

P1 očekává odškodnění po úrazu a na otázku, jak by s penězi naložil, odpověděl...“*bylo by dobré mít poručníka a za ty prachy si pořídit nějaký malej byt, někde*“... V případě, že byste peníze nedostal, zkusil byste hledat i jiné bydlení, ubytovnu...? „*No tak jedině v domově důchodců, ten co je tam navrchu, to by mi nevadilo, snad by to vyšlo, možná*“.

P2 „...*no já měl dva byty....no teď bydlím tady....no syn si to možná domyslel...no koukám na televizi...no na ty pořady o sociálním bydlení... ,,*

Pan P3 uvádí na otázku o bydlení,... „*No zatím to není na pořadu dne, díval jsem se na různé pronájmy.... No nájem se vyšplhá na 9 tisíc a to co by mi zbylo, s tím bych pak nemohl vyžít. No, leda bychom byli dva. Zajímáte se tedy i o jiné formy bydlení? „...sám bych uvítal práci s bydlením... teď mám něco rozjednaného, kdyby mi tady neprodloužili smlouvu...no samozřejmě bych nebydlel sám.“* Takže bydlení je spíš otázka peněz, že nezbyvá na samostatné bydlení...? „*No tak na jídlo a oblečení to mi stačí, snažím se i něco ušetřit“*...

Kategorie 3. – Záchranný kruh

Kódy, azylový dům, poskytnutí stravy, hygienické zázemí, „sociálka, absence pomoci příbuzných, naplnily kategorii záchranný kruh. Úkolem záchranného kruhu má být poskytnutí pocitu bezpečí a záchrany před utonutím. V podstatě stejnou funkci plní tento pomyslný kruh i v životě osob bez přístřeší. V této kategorii bylo zjišťováno, jaké formy pomoci využívají participanti ze systému sociálních služeb. Pro dotazování byla použita HO3.

„Využíváte nějakou formu pomoci ze systému sociálních služeb či sociálních dávek“, doplněná o několik tazatelských otázek.

Na otázku, jakou službu participanti využívají, odpověděl

P1 ...*“hmm, tak to bydlení no...a беру tu sociálku no...”*

P2 ..*“no tak mám ty dávky no..... hm..“*

P3 uvádí, že ze systému sociálních služeb využívá službu azylového domu, „...*šel jsem rovnou do azylového domu,....No někteří to vzdali úplně, no já ne“*...

Za ta léta, co tady bydlíte, vidíte nějakou změnu k lepšímu nebo horšímu? Na tuto otázku odpověděl pan

P1*“jsou tu, pro nás třeba víc televiz, hmm no jo, no spíš je to trošku lepší“*...

P2...*“ no tak máme tu rozdělené ty služby....no tady se nikdo o nic nezajímá...kouká na televizi, ... je v kuřárce...“*

P3 uvádí, že v současné době využívá formu bydlení, neboť „...jiné bydlení není na pořadu dne...“.

Participant P2 a P3 nechtěli příliš popisovat současné bydlení, kterým je sociální služba. Jiné to bylo u pana P1, který ocenil i spotřebiče, které jsou součástí vybavení azylového domu a jsou k užívání za poplatek. Na otázku zda se umí o sebe postarat odpověděl, „zvládám to, peru si sám, tam dole jsou pračky, pereme za 15 korun a máme taky možnost sušit v automaticce za 30 korun....no, abych měl čisté prádlo, když jdu k doktorovi....“

Na otázku, která souvisela s poskytnutím rady či pomoci při rozhodování, zda si sami vyřizují všechny svoje záležitosti, anebo se obrací na sociálního pracovníka, došlo ke shodě, kdy pan

P1 vnímá svoji slabinu ve finančním hospodaření „to mě tady říkal pan sociální, bylo by dobré mít toho poručníka“ ...,

P2 „...no něco si vyřizuju sám...máme tady pana sociálního,„ten nám vždycky poradí...“.

P3 uvádí, ...“vyznám se v ledasčem, ale jim věřím, vždycky se raději poradím, oni se v tom vyznají, tak je to lepší“

Kategorie 4. – Všichni moji blízcí

Tato kategorie je naplněna kódy, které vznikly z analýzy dotazů z oblasti sociálních vazeb. Zkoumána byla podpora rodiny a přátel. Zda participant mají kolem sebe záchrannou sociální síť, zda je v jejich okolí osoba blízká. Pro dotazování byla použita HO4.

„Je pro Vás v životě důležitá podpora rodiny a přátel,“ a doplňující tazatelské otázky.

P1 uvádí,“.....no bratra ještě mám...sestra je mrtvá“... Na doplňující otázku, zda má děti odpověděl...“no já jsem svobodnej...jsem sám... no říkal pan sociální... vy byste potřeboval toho poručníka.....no táta dycky říkal.....ožeň se, no i byt dostaneš.....no tak družku jsem měl...no obě byly divné....no nebyly pro rodinu“...Pan P1 spoléhá v rozhodování na autority, především na lékaře či sociálního pracovníka.

P2..“ *no tak občas si voláme se synem....no nechci ho zatěžovat, tak má toho taky dost... no tak měl jsem rodinu...no víte jak....jsem se rozvedl.....pan sociální mi poradí je moc fajn,“*

P3 uvádí, že má bratra...“*no a maminka...no ta bydlí u bratra na vejminku. Má 84 let. S ní si volám....no s bráchou se ale nebavím“ ...*

Kategorie 5 – Cesta za duhou

Kódy vidina příjmu z odškodnění, pravidelné kapesné, na malý byt by vyšlo, jinak nevím, co bude, sociální bydlení, nějaká brigáda, naplnily kategorii Cesta za duhou. Jedná se o kategorii, kdy bylo cílem zjistit, jaké vize a plány mají participanti do budoucna. Zda vnímají současný pobyt v azylovém domě jako přechodné řešení životní krize a hledají nová východiska pro změnu. Pro zkoumání této oblasti byla vytvořena HO5.

„Hovoříme-li o budoucnosti, kde se vidíte za 5 let“, doplněná o tazatelské otázky.

Na otázku budoucnosti odpověděl pan

P1...“*no tak kdybych měl toho poručníka.... tak bych si pořídil ten byt....no jediné pak... no v tom domově důchodců...co je navrchu...to by mi nevadilo....no tak má se tady stavět“ ...i ten dům pro ty seniory....tam bych mohl bydlet.....no to je ve hvězdách“A vy byste se vrátil zpět do vašeho rodného města? ..“*jo koupit nějak byt... ale poručník.. ten by byl potřeba... tak až budu chodit bez berličky“**

P2..“*no tak rád bych šel odsud....no měl takové bydlení....kdyby třeba byla možnost i od toho města“*

P3...“*no tak pídím se po tom, aby mi prodloužili smlouvu.....no tak hledám i práci s bydlením, kdyby mi neprodloužili smlouvu.....mě by to tak vyhovovalo....no samozřejmě bych nemohl bydlet sám“*

Shrnutí kategorie 1.

Participantův poukazuje shodně na to, že při rozhodování o přijetí zaměstnance do pracovního poměru hraje důležitou roli věk a kvalifikace. Dalším hlediskem je zdravotní způsobilost. Dle participanta je jeho zdravotní omezení velký problém, neboť nedostane pro práci potvrzení lékaře. Obtížné je také získat zaměstnání na kratší úvazek. U participantů P1 a P2 se nepodařilo zjistit, zda jim úřad práce nabídl nějakou nabídku rekvalifikace. Vzhledem ke skutečnosti, že jsou oba po operaci a se zdravotním omezením, nejsou zřejmě potencionálně vhodnými kandidáty. P1 a P2 již ztrácejí motivaci. Vnímají svůj věk, který se blíží důchodovému věku a také skutečnost, že oběma chybí potřebná doba odpracovaných let, aby jim nárok na výplatu starobního důchodu vznikl. Oba zůstávají poživateli dávek hmotné nouze, a jak sami uvádí, v současné době není žádná změna možná. P3 si udržel zaměstnání, kterými jsou veřejně prospěšné práce. Jedná se o smlouvu na dobu určitou. Zajímá se o možnost prodloužení smlouvy a zároveň hledá i jiné možnosti řešení, jakou je např. nabídka práce s bydlením. Rovněž jemu nepostačují příjmy na uhrazení nákladů s vlastním bydlením. V rozhovoru uvádí, že příjem z této činnosti mu stačí jen na úhradu nezbytných nákladů, jako je jídlo a oblečení.

Pokud bychom měli vyvodit závěr této kategorie pohledem participantů, můžeme uvést, že mezi aspekty, které ovlivňují skutečnost mít dobré zaměstnání, jehož získání je v procesu inkluze zásadním krokem, je rozhodující věk, dosažená kvalifikace, zdravotní stav, vzdělání, praxe v oboru, zručnost, dobrý vzhled, loajalita a dostupnost.

Zaměstnání jako motivace ke změně

Obrázek č. 5 – Zaměstnání jako motivace ke změně, Zdroj: vlastní zpracování

Shrnutí kategorie 2

P1 uvádí, že bydlel dříve s rodiči. Po smrti matky se otec rozhodl přepsat dům na sestru a v domě měl dožít. Sestra zemřela a pro neshody se švagrem dům opustil. Od té doby nemá vlastní bydlení a východisko ze své situace vidí, jak uvádí v rozhovoru, v příjmu z odškodnění po úrazu. Vzhledem k tomu, že dosud neproběhl soud, je tato otázka peněz zatím spíše přáním, na které se pan P1 upnul. Po poradě se sociálním pracovníkem, jak pan P1 uvádí, že by si mohl jednou pořídit menší byt a požádat o poručníka, který by mu pomohl s finančním rozpočtem, neboť sám hospodařit, by asi nezvládl. Představoval by si, že by dostal vždy nějakou částku jako kapesné na kávu, pivo a cigarety a o ostatní platby by se staral poručník. Pokud by nedošlo k tomuto vyrovnání, uvádí pan P1, že svoji budoucnost vidí v domově pro seniory. Pan P2 je schopen hospodařit sám, stejně jako pan P3. U pana P2 je však problém se získáním jakýchkoliv prostředků na pořízení bydlení, vzhledem k tomu, že již dlouhodobě nepracuje. V rozhovoru uvedl, že měl být se svojí ženou, ten jí po rozvodu zůstal a on se odstěhoval. Pan P2 uvádí, že u dětí bydlet nemůže. Nelze vyloučit, že pan P2 zůstane uživatelem azylového domu v dalších letech. Pan P3 je při hledání bydlení aktivnější. Uvědomuje si nejen svůj věk, ale také to, že již nebude moci dlouho pracovat. Zajímá se o různé formy bydlení i nájemní byty. Jak ale pan P3 uvádí, na pořízení nového bydlení mu nepostačuje finanční hotovost, což nakonec může být důvodem, proč bude muset zřejmě setrvat nadále v azylovém domě.

Můj domov

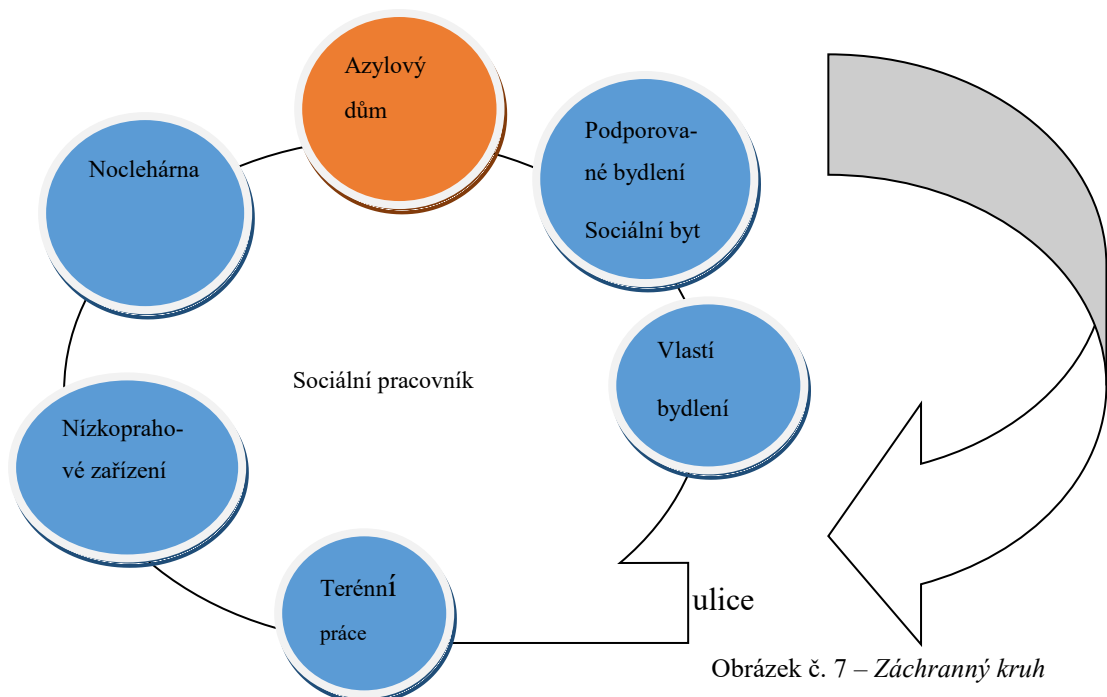

Obrázek č. 6 – *Můj domov*, Zdroj: vlastní zpracování

Shrnutí kategorie 3.

Kategorie 3 se zabývala oblastí využívání sociálních služeb. Všichni participanti se shodli, že jako hlavní využití služby je v poskytování ubytování. Pan P1 bydlí v azylovém domě již několik let, rád by bydlel ve vlastním, pokud získá dostatek prostředků z odškodnění, jak jsme popsali výše. Zvykl si na režim v tomto zařízení, a jak uvádí, využívá nabídku prádelny, a *kuřárku*. O pomoc žádá sociálního pracovníka či jednoho spolubydlícího. Pan P2 není v azylovém domě tak dlouho. Jak uvádí, rád by šel odsud co nejdříve, ale nemá připravené žádné řešení. Ostýchá se říci synovi, že je uživatelem služby v azylovém domě. Při řešení obtížných situací rovněž vyhledává pomoc sociálního pracovníka. Pan P3 rovněž využívá službu bydlení. Situaci, jak uvádí, má jinou, neboť je celý den v práci a na azylový dům chodí jen přespávat. Finanční prostředky mu ale také nepostačují na pořízení vlastního bydlení. Uvádí rovněž, že pokud nastane složitější situace v rozhodování, využívá pomoci sociálního pracovníka. Všichni shodně uvedli, že čerpají dávky hmotné nouze a doplatek na bydlení. Pokud bychom shrnuli formy pomoci, které jsou využívány participanty, tak jde o poskytnutí bydlení, hygienického zázemí, poskytnutí ošacení i stravy a poradenství. Všichni jsou plně závislí na výplatě dávek, a to i v případě P3, který je zároveň zaměstnán. Participanti v azylovém domě našli pocit bezpečí a upínají se na sociální pracovníky, jako jediné osoby v jejich blízkosti. Začíná se objevovat absence samostatnosti v rozhodování o svém životě.

Záchranný kruh

Obrázek č. 7 – Záchranný kruh

Shrnutí kategorie 4.

Tato kategorie byla vytvořena na základě zkoumání záchranné sítě participantů. Participantů shodně uvádí, že jsou v současné době v podstatě osamoceni. P1 po smrti rodičů a sestry zůstal sám. Má sice bratra, ale ten je sám již v pozdním důchodovém věku a o P1 se nezajímá. P1 uvádí, že byl celý život svobodný a děti nemá. Když potřebuje podporu, obrací se na autority lékaře či sociálního pracovníka. Pouze s jedním uživatelem má bližší vztah, a jak uvádí, je to „dobřej chlap“. P2 má děti pravděpodobně ze dvou manželství. Kromě syna, jak uvádí, s nikým jiným nekomunikuje. Přesto synovi neřekl, že pobývá v azylovém domě. Je samotář, nekomunikuje ani se svými bývalými kolegy. Pan P3 rovněž uvádí, že s bratrem nemluví, má matku, která je vyššího věku. Nemluvil také o žádných přátelích ani kolezích. V případě, že by si pořídil vlastní bydlení, tak uvádí, že sám by ale bydlet nemohl. Rovněž také nejvíce spoléhá na pomoc sociálního pracovníka.

Pokud bychom vyvodili závěr této kategorie, tak přestože měli participantů, kromě jednoho, rodiny i děti, nemají v současné době žádného svého blízkého člověka. V podstatě za blízkého člověka považují sociálního pracovníka. Nemají zájem, až na P3, o navazování nových přátelství či vztahů. Pokud bychom shrnuli poznatky z této kategorie, tak participantům chybí podpora rodiny i přátel, mají přetřhané vazby, chybí jim pomoc a podpora bližních a sounáležitost. Za jediného blízkého člověka, na kterého se můžou spolehnout, uvádí sociálního pracovníka.

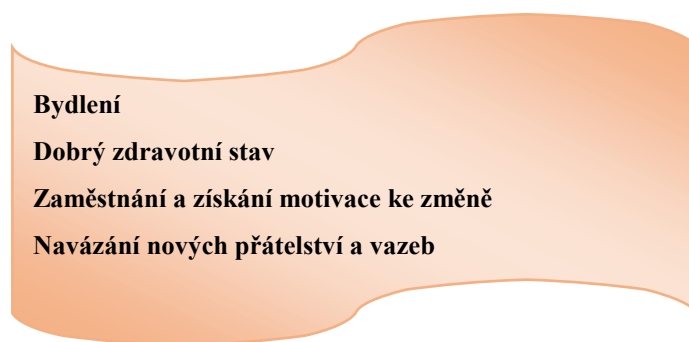

Obrázek č. 8 – *Všichni moji blízcí*, Zdroj: vlastní zpracování

Shrnutí kategorie 5.

Základním tématem výzkumu v této oblasti byla otázka budoucnosti. To, kde se vidí v časovém horizontu např. 5 let. P1 vnímá, že bydlí v azylovém domě již déle a blíží se mu důchodový věk a není možné využívat tuto službu i ve stáří. Vnímá, jak uvádí ve výpovědi, že je nutné postarat se o jinou formu bydlení, ale sám by to nedokázal. Kdyby měl poručníka, který by mu pomohl, tak by zkusil bydlet sám. Jinak vidí svoji budoucnost v domě pro seniory, či nové službě, kdy se má stavět azylový dům pro seniory. P2, uvádí, že se vidí *pryč*. Že by rád šel odsud, ale také nemá žádné plány. Navíc, jak uvádí, čeká ho další operace srdce, takže možnost hledat zaměstnání či přivýdělek nebude snadná. P3 usiluje o zaměstnání s bydlením. Je aktivní v hledání a jak sám uvádí, je to jedno z možných řešení. Příjmy by mu asi nepostačovaly, tak by volil variantu bydlení se spolubydlícím. Z kategorie můžeme vyvodit tento závěr. Všichni participanti vnímají dle svého prohlášení, pobyt v azylovém domě, jako přechodné řešení, přestože ve dvou případech trvá již několik let. Jak dále uvádí, snaží se najít si vhodné zaměstnání, aby měli dostatek finančních prostředků na pořízení vlastního bydlení. K získání takového bydlení chybí dostatek motivace, zdravotní stav, věk, dostatek kvalifikace, dostupnost vhodného zaměstnání a dostupnost sociálního či podporovaného bydlení.

Cesta za duhou

SHRNUTÍ

Teoretická část bakalářské práce se zabývá definováním osoby bez přístřeší, formami a typologií bezdomovectví a nejčastějšími příčinami vzniku bezdomovectví. Popisuje formy pomoci a organizace, které se poskytováním služeb v této oblasti zabývají. Teoretickou část bakalářské práce uzavírá kapitola, která se zabývá procesem inkluze osob bez přístřeší v kontextu poskytovaných služeb.

Při shromažďování dat pro teoretickou část se objevila různá úskalí, neboť problematika bezdomovectví není dostatečně zmapována. Dosud není v legislativě jasně definována osoba bez přístřeší. Přestože v posledních letech proběhlo několik výzkumů ve sledované oblasti, tak neexistují přesné statistiky, které by nastínily, o jak velký společenský problém se jedná. Výzkumy se zaměřují především na shromažďování statistických údajů o počtu osob v jednotlivých městech či na počet poskytnutých služeb v rámci této činnosti.

Při hledání možností řešení v rámci inkluze jsme narazili na řadu problémů. Jako největší problém se jeví nedostatek sociálního bydlení či bydlení s podporou. Další oblastí, kde se objevují rezervy je oblast zaměstnanosti. Jedná se především o dostatek volných pracovních míst pro tuto skupinu obyvatel. Zaměstnavatelé dávají při výběru zaměstnanců přednost mladším, flexibilním uchazečům s vyšší kvalifikací. Přesto, že existuje nabídka veřejně prospěšných prací, kde se částečně daří tyto osoby zaměstnávat, tak zcela nepokryje požadavky všech uchazečů. Z tohoto důvodu vidíme v oblasti zaměstnanosti rezervy, a to v nedostatku pobídek ze strany státu k tomu, aby byla tato skupina obyvatel pro další zaměstnávání jakkoli zajímavá.

Praktická část bakalářské práce se zabývala výzkumem v oblasti bezdomovectví, a to konkrétně zkoumáním jevů a aspektů ovlivňujících proces inkluze. Výzkum probíhal v jednotlivých krocích tak, že jsme si nejprve definovali výzkumný problém. Následně jsme si stanovili cíl výzkumu a výzkumné otázky. Výzkumný vzorek byl vybrán záměrně a s použitím metody sněhové koule jsme na základě rozhovoru s prvním participantem hledali další vhodné participanty k výzkumu, a to mezi uživateli jednoho konkrétního azylového domu. Jako metoda sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, který nám umožnil podrobnější vhled do problematiky bezdomovectví. Prostřednictvím dotazování, kdy byly připraveny okruhy hlavních otázek a doplňujících tazatelských otázek, jsme

získali data, která byla dále analyzována a kódována. Pro vlastní zpracování nebyl využit software, ale kódování probíhalo metodou papír, tužka. Takto jsme mohli průběžně do jednotlivých prepisů doplňovat různé postřehy či projevy emocí. Z jednotlivých vět, či skupin vět vznikl kód. Jednotlivé kódy, které byly definovány, naplnily pět kategorií, ze kterých jsme se pokusili vyvodit závěr.

Jako hlavní úkol do budoucna vidíme nutnost získat a zpracovat údaje o tom, u kolika osob využívajících sociální služby byla tato služba účinná a přispěla tak k celkovému dokončení procesu inkluze. Dosud taková data statistiky neposkytují. Pokud bychom mohli pracovat z relevantními daty, bylo by možné najít skryté rezervy a apelovat na vytvoření a přijetí správných systémových opatření.

5 ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zjistit a popsat jednotlivé aspekty a jevy, které ovlivňují proces inkluze u osob bez přístřeší. Bezdomovectví jako jev sociální exkluze, není ani v této době dostatečně prozkoumán. Stále chybí legislativa, která přesně definuje, kdo jsou osoby bez přístřeší a určí tak správnou terminologii v této oblasti. Rovněž neexistují přesné statistiky, abychom si mohli uvědomit šíři tohoto jevu. Teoretická část práce se zabývala definováním osob bez přístřeší, typologií těchto osob, kdy jsme vycházeli jednak z Evropské typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení ETHOS, která je užívána v evropském měřítku a také z dalších typologií používané v této oblasti. Pokusili jsme se nastínit tuto problematiku z několika pohledů, a to jak sociálního, psychologického tak také kriminologického.

V rámci prevence tohoto jevu jsme zjišťovali, jak jsou nastaveny formy pomoci poskytovaných služeb v rámci sociální politiky státu a také činnostmi neziskových organizací, které se rovněž zabývají poskytováním pomoci těmto osobám. Zjišťovali jsme, jaké projekty existují v oblasti zaměstnanosti, ať už jde o rekvalifikaci či zvyšování si kvalifikace a zda existují nabídky na trhu práce pro tyto osoby. Další zkoumanou oblastí byla oblast přístupu k bydlení. Sociální bydlení a přístup k tomuto bydlení se jeví jako největší problém v procesu inkluze. V současné době není vytvořena konečná koncepce podporovaného bydlení a nejsou ani nastaveny modely financování takového bydlení. Zkoumáním této problematiky jsme zjistili, že podporované bydlení je v současné době nabízeno osobám v nouzi převážně nestátními zařízeními, jako je např. Charita ČR.

V praktické části bakalářské práce jsme hledali aspekty a jevy ovlivňující proces inkluze a jejího dokončení. Výzkum probíhal formou polostrukturovaného rozhovoru s osobami bez přístřeší jednoho konkrétního azylového domu. Tito participanti se stále nachází v procesu inkluze a dosud nedošlo k jejímu úplnému dokončení. Co ovlivňuje konkrétně tento proces, jsme se pokusili zjistit prostřednictvím odpovědí na otázky. Výsledky byly interpretovány metodou vyložení karet a seřazeny do pěti kategorií, které obsahují kódy vyjadřující tyto aspekty a jevy.

Bakalářská práce se pokusila nastínit problémy očima osob bez přístřeší, se kterými se v procesu inkluze potýkají. Odkrývá postoj těchto osob a chuť k životu i přes stigma, které jim společnost dává. Cílem práce nemá být projev odsouzení chování či projevy lítosti, ale poskytnutí pohledu na tuto problematiku z různých úhlů pohledu a apel na vytvoření systému opatření v rámci sociální politiky státu, který ve své podstatě bude zároveň prevencí tohoto jevu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Arcidiecézní charita Praha, Sociální bydlení [online]. Praha: 2017 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <http://praha.charita.cz/sluzby/socialni-bydleni/>
- [2] BUCHTOVÁ, Božena. Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický, a sociální problém. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 8024790068.
- [3] HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. vyd. 3. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.
- [4] HRADECKÝ, Ilja a kolektiv. Definice a typologie bezdomovectví. vyd.1. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8
- [5] HRADECKÝ, I. Profily bezdomovství v České republice: Konflikt, bezdomovci a veřejný prostor [online]. Praha, Tematická zpráva 2006 zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství . [cit.2016-12-12] . Dostupné z: <http://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/pslvakj05cz.pdf>
- [6] HRADECKÝ, Ilja a kolektiv. Souhrnný materiál pro tvorbu koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020. Praha: Občanské sdružení Hodnoty-soužití pomoc (HSP), 2012, (číslo projektu CZ.1.04/6.1.,00/09.00016)
- [7] HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. Bezdomovství - extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4
- [8] HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.
- [9] Charita Česká republika [online]. Praha 2016 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.charita.cz/o-charite/> .
- [10] KREBS, Vojtěch. Sociální politika. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 9788074789212.
- [11] MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-2620090-1.
- [12] MAREŠ, Petr. Nezaměstnanost jako sociální problém. 2. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1998. ISBN 8090142494.

- [13] MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla KODYMOVÁ. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-818-0
- [14] MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073673109.
- [15] MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.
- [16] MPSV. Společné memorandum o sociálním začleňování, Vyd. 1. Praha: Gratis, 2004. ISBN 80-86552-81-0
- [17] PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. Bezdomovectví. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
- [18] PŘADKA, Milan. Kapitoly ze sociální pedagogiky. Brno: UK PdF MU Brno, 2004. ISBN80-210-3469-6
- [19] ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Martina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4
- [20] SLOWÍK, Josef. Speciální pedagogika. Praha: GRADA, 2007. ISBN 978-80-2471733-3
- [21] ÚŘAD VLÁDY ČR. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020, [online]. Praha: 2013 [cit.2017-03-12]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Koncepce-prevence-a-reseni-problematiky-bezdomovectvi-v-CR-do-roku-2020.pdf>
- [22] MPSV. Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020, [online], Praha 2014 [cit. 2017-04-14].
Dostupné z:http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/strateg_zam_2020/strategiepz2020.pdf
- [23] MPSV. Společné memorandum o společném začleňování, [online], Praha 2004 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.mepco.cz/data/Spolecne-memorandum-o-socialnim-zaclenovani.pdf>

[24] VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 97880-246-2209-5.

[25] VÝZKUMNÝ ÚSTAV PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. Praha 2015. ISBN 978-80-7416-204-6, [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://www.vupsv.cz>.

Zákony:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění

Výroční zprávy:

Výroční zpráva 2014, Armáda spásy ČR

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd. – a tak dále

ČR – Česká republika

Et al., - a kolektiv

ETHOS - Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení.

EU – Evropská unie

FEANTSA - Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci

HO – hlavní otázka

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

Např. - například

P1-P3 – participant 1, 2, 3

PA – pracovní anamnéza

RA – rodinná anamnéza

SA – sociální anamnéza

SAD – sdružení azylových domů

TZO – tazatelská otázka

ZA – zdravotní anamnéza

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 – Sociální služby. Zdroj: Zákon o sociálních službách. Zpracování vlastní.

Obrázek č. 2 – Služby sociální prevence. Zdroj: Marek, Strnad, Hotovcová (2012, s. 144).

Zpracování vlastní.

Obrázek č. 3 – Model inkluze. Zdroj: Zákon o sociálních službách. Zpracování vlastní

Obrázek č. 4 – Podmínky a cíle zaměstnání. Zdroj: zpracování vlastní

Obrázek č. 5 – Zaměstnání jako motivace ke změně, Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek č. 6 – Můj domov, Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek č. 7 – Záchranný kruh, Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek č. 8 – Všichni moji blízcí, Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek č. 9 – Cesta za duhou, Zdroj: vlastní zpracování

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Příčiny bezdomovectví vytvořené MPSV. Zdroj: MPSV ČR

Tabulka č. 2 - Sedm teoretických domén bezdomovectví. Zdroj: Hradecký (2007, s. 10)

Tabulka č. 3 - Hlavní otázka 1 a tazatelské otázky. Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 4 - Hlavní otázka 2 a tazatelské otázky. Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 5 - Hlavní otázka 3 a tazatelské otázky. Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 6 - Hlavní otázka 4 a tazatelské otázky. Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 7 - Výzkumná otázka 5 a tazatelské otázky. Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 8 - Přehled jednotlivých kategorií a kódů. Zdroj: vlastní zpracování

SEZNAM PŘÍLOH

1. Přepisy rozhovorů

Záznam 1, délka hovoru 50 minut, poučen o použití informací získaných z rozhovoru, souhlas s nahrávkou

participant Jan, věk 62

Máte nějakou možnost chodit do nějakého zaměstnání, vidím, že v současné době chodíte o holi? Jestli je pro vás vůbec nějaká možnost zaměstnání? I vzhledem k tomu, že se blížíte do důchodu?

Ted' jsem měl úraz na motocyklu, no ten motocykl mě nabral, tak jsem byl v nemocnici, no ale celej

život jsem dělal na statku v Hanušovicích, jako traktoristu i závozníka. No a pak jsem šel z domu a jak

se říká, no a pak jsem zůstal na všechno sám.

Takže v zemědělství jste pracoval?

Jo, skoro celej život.

A to jste i řídil traktor? Bavila vás tato práce?

Jo to moc, ale když nebyla na statku práce, tak jsme museli do fabriky. Z toho jsme byli takoví nešťastní,

no jen svačina 15 minut a furt se jelo. I když na statku se taky dělalo o sobotách a nedělích, od rána do

večera, ty žně. Ale to se mě líbilo.

A tak na Hanušovicku, je úroda, ty brambory..?

No tak, brambory, kukuřice, len... A tak tenkrát jsem taky slušně vydělával, 5-6 tisíc, to bylo slušný že?

No a pak jsem šel sem, tady jsem dělal závozníka. Vozil jsem obědy do Jeseníku, to mě taky bavilo.

Aha to už bylo tady na armádě spásy, že? Ale teď jak to je s prací potom úrazu...je to nějak, nebo už je to těžší a moc to nejde?

No teď ne, no tak děláme tady ty rajóny

Tak se podílište tady na úklidu?

..no tak já jsem třeba dělal tady přímo ten úklid, no říkal pan L., no říkal právě, že přijdete.

Můžu se zeptat, když teď máte ten úraz,. ... nemocenskou, tu asi nemáte, tak třeba nějaký důchod berete?

Ne důchod ten já neberu, já beru teď tu sociálku. No teď chodím do nemocnice tak jednou za tři měsíce

na kontrolu, doktor říkal, že tak za tři měsíce to bude chodit samo, no až se zahojí ta kůže, no už lítám

no, už chodím pěkně no.

No a to vám způsobil nějaký řidič a našli ho?

Jo, jo, našli ho, no teď bude soud, no bude muset zaplatit...

Nějaké léčení že?

No byl to těžkej úraz. Byl jsem půl roku v nemocnici, pak jsem se učil na těch berlách a tak starali se o

sestřičky.....

A byl jste v nemocnici spokojený a chovali se k vám pěkně?

Pěkně, já jsem pro ně nebyl, jako ležící, chodil jsem si sám, po snídani přišla ta paní, tak měl jsem tam

takovej vozejk, a berle ty mám tady na posteli a do Šumperka, jsem už jel s hůlčička, No teď už jenom

tady ty žily, ale nohu už mám normální.

A kolik jste stihl odpracovat let, za svůj pracovní život, víte?

Já no já mám oddělaných 27 roků.

Aha, no ale něco by vám asi chybělo odpracovat na důchod?

Jo něco by mi asi chybělo. No asi jo, tak má být asi tak 30 let.

Tak i nějaká doba evidence na úřadu práce se určitě započítává, byl jste třeba ze zeptat na úřadu, jak by to bylo s důchodem a zda byste měl splněné podmínky?

No zatím ještě ne, ale jak začnu lepší chodit, tak půjdu tam na ten úřad tam u nádraží, jak bylo expreso,

tak tam je ta budova.

Tak víte, když už tak dlouhou pracujete, a blíží se vám důchodový věk, že je potřeba si zjistit, zda máte nárok na důchod, zda vám nechybí nějaká doba a pak se zbytečně třeba můžete připravit o důchod?

No, no vím,

....já jsem informoval pana doktora, no toho prvního co mě přijímal, no ale nohu mi dělal ukrajinec, on

prostě tomu rozumí asi. No a tak mi říkal, jestli se na něco chcu zeptat. No pane doktore, kolik bych tak

dostal za ten úraz. No tak se zamyslel a říká, no to se nejprve musí zahojit, ale odhaduju tak 400000,

no říkal to je ještě málo, protože ten pán se prohne.

Dovedete si představit, kdybyste dostal tuto částku, je to hodně peněz, jak byste s těmi penězi naložil?

To mě říkal tady pan sociální, pan N., že by jako bylo dobré mít poručníka, a za ty prachy si pořídit

nějakej malej byt někde. Říkal pane W., vy byste to zvládal sám, někde. No to já vím, ale jak s těma penězama.

Bojíte se, že byste neuměl ty peníze správně investovat?

No je to hodně peněz, například no ještě ale to není, zatím říkal, že je to ve hvězdách, to můžou být...tak těch 400 tisíc, by bylo, on říkal, že to budou těžký prachy.

A tak si nejste jistý, že byste se správně uměl rozhodnout? Měl byste někoho, komu byste věřil a kdo by vám pomohl s těmi penězi? Nějak je spravovat?

No tak to já nevím, protože bych měl mít spíš někoho z úřadu třeba, jak se říká, mít toho poručníka. Tak třeba plácnu, že bych dostal na týden tak 1000 korun a já bych to měl na to svoje, tak abych měl kde bydlet, a na ty obědy. Sem tam si taky zapálit, abych měl na to kuřivo, no a kávu abych si mohl koupit

Tak to by pro vás bylo východisko,

Ano

A co kdyby se stalo, nevíte, co to bylo za člověka, kdyby ty peníze nepřišly, dalo by se to řešit nějak s tím bydlením?

No on to stejně musí zaplatit, třeba měsíčně mi něco musí dávat, no já tomu nerozumím, třeba pětistovku, tisíc korun, no nevím, jak to všechno bude.

Ale kdybyste ty peníze skutečně nedostal, zkusil byste hledat nějaké jiné bydlení, ubytovnu apod. nebo co myslíte? Asi by to nebylo snadné, anebo to jak to vidíte, vy?

No tak jediné v domově důchodců, ten co je tam navrchu, to by mi nevadilo, snad by to vyšlo, možná.

Aha a jak to tam vypadá, byl jste se tam třeba někdy podívat?

No jo, už jsem tam jednou byl, ale jen podívat opravdu, zatím jsem soběstačnej tak, tak jen trošku s tou nohou no ale...

No, a když se vrátíme k tomu důchodu, tak zajímáte se o to, jestli by vám ten důchod vyšel?

Hm hm, Tak byl by to příjem.

Když se vrátíme tady k azylovému domu, tak jakou službu využíváte?

Hmm, tak to bydlení no.

A můžu se zeptat, jak dlouho tady bydlíte?

Hmm, tak celkově už pár let.

No a jak se to tady změnilo, za ta léta co tady bydlíte. Vidíte nějakou změnu, k lepšímu nebo i k horšímu?

Jsou tu, pro nás třeba víc televizí, hm, no jo, no spíš, je to trošku lepší.

A máte tady také nějaké svoje soukromí?

Jé, no tak mám televizi, kuřárku, kde poplkáme,

A vy máte svůj pokoj, nebo vás bydlí na pokoji více?

No bydlíme tak normálně, tři. Ale někteří bývají po dvou.

Takže jste 3 na pokoji. Aha, a vaši spolubydlící jsou na tom jak? Chodí do práce?

Ne, ne, taky nechodí, jsou marod.

Aha, takže taky mají nějaké zdravotní problémy?

Jeden má záda chycený, druhý má mozkovou mrtvici. Ale ten jeden měl práci, ale teď ne, tak hledá práci. No byl dokonce tady vedle v Ecopaku, no má tam ještě přijít.

A kolik roků je vašemu spolubydlícímu?

Kterýmu, ten co hledá tu práci?

Ano

No tak necelých padesát. No

Tak taky už je ve věku, kdy se práce hledá asi hůře, když má těch 50 plus, má štěstí při hledání zaměstnání?

No tak dělal kolikrát, tak štěstí asi má.

Jak zvládáte tady to bydlení pospolu? Víte, když jste pořád spolu a tak, jak se říká velmi lidově na jedné hromadě, nedochází k nějakým hádkám?

Ale to ne..., tady ne, hmm

Vycházíte spolu teda dobře?

No tak víte co, každý si dělá svoje. No ten jeden si furt čte, ten druhý, chodí líp, tak občas si tak chodí ven no, já se jdu taky občas někam podívat.

Taky chodíte teda do města ven, nebo občas se někam podívat?

No ted' jsem potřeboval brýle, tak jsem jel tím taxíkem. Jel taxíkem na oční, no pro brýle do té optiky, na poštu a tak.

Ale to vás vyjde hodně draho že? Tak to si musíte něco jinde odepřít?

No tak si musím odpustit nějaký věci, no třeba, no, tak ...

No stálo to 50 nebo 70 korun, no tak jsem si řekl, že je to potřeba tak co...

Tak do centra je to daleko že, a žádné jiné spojení tu není, že?

No je to daleko, tak se musí taxíkem.

A tak co si teda odpustíte, na čem se ošidíte? Šidíte jídlo?

No tak jídlo ani ne, no tak spíš si třeba odpustím kávu no nebo to cigáro no. No ale kafe ted' mám, tak když se koupí celá ta káva, tak to vydrží na dlouho. I ten cukr. No spíš to cigáro si odpustím, no.

Takže spíš ty neřesti?

Jo tak, no tak tady kouří každej...

Můžu se zeptat, jestli máte kolem sebe někoho, at' už je to rodina, nebo přátele, kamarád, kdybyste potřeboval něco vyřešit, např. jak jsme se ted' bavili o tom důchodu, nemyslím sociálního pracovníka, ale třeba někoho jiného z okolí, třeba ten váš kolega na pokoji, je někdo takový? Kdo by řekl, pojď, já ti s tím pomůžu, vyřídíme to, apod. Nebo musíte tyto věci zkusit řešit sám?

Ne, tak to nemám, ne. To bych musel na toho sociálního pracovníka. No.

A tam teda vždycky máte tu podporu?

Spíš jo.

Jako, že mu věříte tedy víc?

Hmm to určitě.

No tak občas jde můj spolubydlící na poštu pro sociálku z Hanušovic, tak ten mi dá k tomu i účtenku a všechno, abych mu mohl věřit. No tak já jsem takový potíže ještě loni neměl.

Tak když jste mluvil o té sociálce, tak vy berete ten příspěvek na živobytí?

Jo, jo, to je tak sociálka.

A jaká je výše, kolik to tak je peněz měsíčně?

3500 ne to je 3410

Aha a to je tedy na to ubytování?

Ne to je jako na to jídlo. Ubytování se platí zvlášť. Taky si můžu zaplatit oběd. A stojí to 2500 a mám snídani, oběd a večeři., obědy nám dováží.

A od kdy se dováží. Když jsem tady byla v dubnu, tak se ještě v jídelně vařilo. Aha, tak co bylo lepší to, co bylo nebo to dovezené?

No tak to nějak padlo, no tak já jsem teď byl dlouho v té nemocnici no tak celkem se to dá. No a máme taky pračku.

Aha tak si i perete?

Zvládám to, tam jsou pračky dole, pereme za 15 korun a máme taky možnost i v automaticce sušit, v sušičce za 30 korun. No nemohl jsem se s tím tahat po schodech, tak mi pečovatelka pomohla po schodech nahoru. No abych měl čistý prádlo, jako když jdu k doktorovi a tak.

A to je dobře, že o sebe dbáte.

Jj oholím se, jo tak mě pochválíjou.

Ale jo, tak bude to dobrý, zas budu čampat pomali, tak jsem říkal doktorovi, že vím, že už mám, leta,

ale on mě říkal, pane w., však vy máte nohu, jak nikdo nemá. A tak já jsem, dosti věřící víte, tak jsem

říkal, že mu musím poděkovat. No pak doktor udělal plastiku, tak proto máte takovou pěknou nožku,

(říká zřejmě sestra).

Říkal jste, že jste věřící, tak jak vnímáte, když se řekne, cti otce svého a matku svou, jestli tedy vaše děti...jestli máte tedy děti...

Ne, nemám, já jsem sám. Já jsem svobodnej.

Tak máte někoho, bratra nebo sestru?

No sestra už je mrtvá, ale bratra ještě mám.

Přijde vás občas bratr navštívit?

No tak dřív, když jsem ještě jezdil s panem J. s obědama, tak jsem za ním jezdil. No a synovec, no ten je Zábřehu no a známej a teď je v Olomouci. Tak občas je vidím.

A tak jak se vám to přihodilo, když jste tak pracoval a teď jste tady? Takže to bydlení nějak zkrachovalo? Něco se nepovedlo?

Nepovedlo se to, no tak náš tata, no musím to říct slušně, no přepsal barák segře a zeťovi, no segra potom umřela a tak to zdědil, a mě se to nelíbilo a tak sem potom odešel. Takže spíš kvůli tomu, že jsme se nepohodli, jsem odešel.

Aha, no vidíte, říká se, že takové věci se dějí, člověku co nepracuje, pije, nebo nebo má dluhy, nebo že něco prohrál...

Né to ne...

Kdybyste chtěl, mohl byste říci nějaké svoje přání do budoucna, za co byste byl rád, kdyby se to povedlo?

Tak byl bych rád, no kdybych bydlel, už pořádně chodil, kdyby byly nějaké ty peníze, jak říká ten pan doktor, dostat těch 400 tisíc. No tak jak říká pan doktor, bylo by to 400 tisíc, ještě se musí ale zhojit kůže na té noze, a a přišel na pokoj, jsem myslel, že je to pacient, on to byl policajt a říkal mi o tom řidiči, jak to vyšetřuje, a pak už budu líp chodit tak se uvidí...

A můžu se vrátit k tomu, říkal jste, že máte bratra? Bratr ještě pracuje?

Ne on je starší než já, on už je v důchodě.

A tam u něj není nějaká možnost, že by si vás třeba vzal k sobě?

Není. On je starší než já, on má 70 let, hmm hmm, to nic.

A vy byste se chtěl vrátit zpátky do těch Hanušovic?

Jj tam by se dal koupit nějaký byt, ale poručník ten by byl potřeba. No tak až budu chodit bez berličky.

No řeknu vám to upřímně, no dám si občas pivko a kouřím. No doktor ale říká, že jen jedno pivko, jo, ne pít. Doktor říkal jen jedno to pivko nebo dvě.

No když bych se vrátila k bydlení tady v azylovém domě, kde teda využíváte službu toho bydlení, tak bývá, že se s vámi sociální pracovník vytvoří nějaký plán, kam byste chtěl dojít, po těch krůčcích, nějaký cíl... taký máte takový plán?

Hmm, mám se teď třeba no starat o to bydlení. No a teď se asi bude stavět tady u nás ten dům pro ty seniory a tak bych mohl bydlet i tam, ale to je ve hvězdách. No ale to už budete chodit, nebo mít ten byt, ale tam zas jsou ty známý, ale když by přišli náhodou ty peníze..., no tak mám se zatím no, tak dám si cigaretku, to pivko no.

No, a když se bavíme o tom bytě, tak přece jenom tady bydlíte dlouho a je vás tu tak více, dovedete si představit, že najednou teda bydlíte sám?

No tak tady je to tak na rok, ale můžu tady být no i dýl. No ale ten můj spolubydlicí, je na něj spoleh, dám mu tisícovku, on to vyřídí, účtenku mi dá, no v sobotu jezdí za maminkou, to je hezký že? A práci má občas.No pit se nesmí, jen 0,8, no nesmí. No tak pivo, ale pit se nesmí.

Jak to bylo se zaměstnáním před úrazem. Zkoušel jste tedy před tím, hledat nějaké zaměstnání? Před tím úrazem?

Loni, v roce 2016, ... Jo, pokoušel jsem se hledat zaměstnání.

Pokoušel, i jste někam tam šel?

Jo já jsem tam byl. A vždycky mi řekli, co potřebujete pane. No ale víte, mi teď máme plno, víte já toho znám dost, dělal jsem s těma telatama, a toho traktoristu. No hlavně oni neradi slyší, když nám paní sociální pomáhá a říká do telefonu, že volá z armády spásy, tak to jsem jí řekl, nezlobte se paní sociální,ale neříkejte to, oni pak ani neposlouchají a hned pokládají telefon.

A tak nebylo by lepší, kdyby tam nevolala paní poradkyně, a radši jste zkusil volat sám?

Jej, já jsem taky kolikrát volal sám, předala mi telefon a šla pryč, no a řekli, že nikoho nepotřebují.

A zkoušel jste třeba nabídku veřejně prospěšných prací?

Jo, jo taky jsem to dělal, jo dělal jsem tady přímo, to bylo pod úřadem práce. Sbíral jsem papírky a uklízel, dostal jsem 500,ale teď už ne.

No a nezkusíte to ještě?

No tak když mě to zas bude chodit tak bych to chtěl zkusit, tak mi to to sociální nabídl, když vám to bude chodit, pane w. Tak v červnu jdu na kontrolu. No tak ještě je taky možnost do té zeleniny. Tam dělá nějaký pan Z. To je kousek odsud. A říkal, že je možný tam dělat na 3 nebo 6 hodin, tam se dělá mrkev nebo brambory.

A byl jste se tem třeba podívat?

No už jsem tam jednou byl,

A teď?

Oni jsou teď plní, ale teď nechodím a před tím, to jsem zkusil a byli plní. Ale zkusím ještě, co tady, tam,

dostaneš smlouvu a budeš dělat za peníze. No víte jak, tak tady polovička říká, že chodí taky hledat

práci, ale nemají zájem.

Nechce se jim, nebo jim v tom něco brání?

Nechce se jim, no polovička lidí má problémy, no chodí k psychiatrovi, no mají takový ty psychický problémy, ty jsou na tom hůř než já s tou nohou. No to já bych klidně mohl pracovat, no ty ...To já bych klidně ty brambory zvládl, mrkev, co se na statku dělalo, i jiný věci....No doma jsem taky pomáhal, mámě.

No tak to si umíte taky něco uvařit, kdybyste měl vlastní bydlení?

A tak to ani ne, to bych požádal o ty obědy spíš, a ty večere už bych zvládl, ty vajíčka nebo tak něco. Tak jak pracovat to jo starat se o ty kačeny, slepice, pak jsem měl deputát brambory, zrní...

Tak když se vrátím k tomu hledání zaměstnání, tak ten neúspěch byl spíš z toho důvodu, že měli všude plno? Kde byste se cítil líp, v tom zemědělství?

Jo, jo paní sociální tam volala. No jak říkám nemůže říkat, že jsem z té armády. No tak už si budu volat

sám, protože pak to pokládají, když volá armáda spásy.

Vzpomenete si, v kterém roce jste pracoval naposledy?

Hm, hm, to je let....

A dovedl byste si představit, že zase vstáváte e brzy ráno do práce?

Tak to by mě nevadilo. No někde by to šlo i v Šumperku.

A jak byste chodil do té práce, když říkáte, že je to moc daleko, musíte jezdit do centra taxíkem.

No, no, to jen teďka,

no všechny podniky jsou dál.

No tak třeba byste měl kolo?

No počítá se s tím, že teď začnu normálně chodit no.

Takže vy teď potřebujete hlavně to zdraví dát do pořádku a pak se uvidí že?

No neznáte nějakou paní, kterou byste mohl doporučit na rozhovor? Žádná se mou mluvit nechce...

No to je těžký, jedna je tady taková mladá, no ta je psychicky mimo. No v kuchyni byli.

Já jsem vlastně taky nedávno pracoval i kuchyni. No tak mě zaměstnali, měl jsem 7500 tisíce. No

uchazečů bylo hodně, no nakonec vybrali mě.

No vidíte, na to jste zapomněl.

A vidíte, ani jsem se nezeptala. Nemluvili jsme o tom, jestli vás netíží nějaké dluhy? Zaplat' pánbůh, to našťestí nemám. To jsem rád, kdybych teď dostal ty prachy, tak by mohly padnout...

No a taky jsem pomáhal jednomu bývalém kazateli. Má velkej barák, tam na zahradě jsem mu pomohl.

Tak dostal jsem i oběd. No má 5 dětí a 3 děti si adoptoval, no tak paní to tak spíš chtěla. Jsou v cizině, ...

Vraťme se k tomu, když jste se rozhodl odejít z domu, přemýšlel jste, kam půjdete?

No tak to jsem nevěděl, ale na ulici bych nešel, dozvěděl jsem se o chlapíkovi, co se tam oženil a koupil barák v Kopřivné, že tady začne s dobyt看kem a řekl, no ale já mu říkám, že nemám kde bydlet, a on že mám k tomu i pokoj, tak jsem tak bydlel a dělal fušky, ale o měl dítě, tak jsem odešel do Šumperka, sem do armády.

A vy sám jste nepřemýšlel, že byste si našel ženu?

No tak družku jsem měl, ale nebylo to ono, Obě byly divné, no nebyly pro rodinu no.

A tak nebylo to ono?

No nebylo, no já jsem udělal chybu, hmm, táta dycky říkal. Ty se ožeň, založ si rodinu, no a mohl bys dostat i byt. Jak budeš jen to pivo pít tak s tebou bude ámen. Tak to měl pravdu.

Tak jste tenkrát pil moc?

No tak ne, že bych úplně chlastal, já jsem do té práce chodil že, ale víte jak no ale po práci, no, tak jsem si dal, no tak s chlapama.

No a nezůstalo u jednoho...

No tak jak na dědině, no to se jim taky nelíbilo, tak říkali, že pojedou do Bílé Vody, no ta já ani nevím, kde to je....No musím hlavně zkusit zase nějakou tu brigádu, aspoň ty brambory.

No a vzpomínáte, jak se chodilo na ty razítka?

Na jaká razítka?

No to jste chodila tak po fabrikách o jedné k druhé pro ty razítka a pak na pracák. A to jim na pracáku stačilo. No brali to i v Šumperku i v Hanušovicích.

No ale pak mě známej řekl, a tak já jsem pak jednou přišel k panu G., a on mi říká, tak pane w., vidím, že jste dělal na statku a všude, ale vy stavíte a všechno, tak víte co, uděláme to takle, tak já stavím v Mohelnici Takže tak pane w. nashle, jak nashle? No zítra ráno tady a v 6 hodin jdete do práce. Mě vzal do práce, jako pomocníka.

A tam se vám líbilo?

Jo, jo, tam se mi líbilo.

A bylo to na smlouvu?

Jo bylo to na smlouvu, a já byl už o půl šesté. No říkal jsem, že jsem z pracáku a musím něco doložit i na tu sociálku, a tak. No pak se mě pan G. ptá, co mám za svačtinu. Já byl na začátku úplně bez peněz. On mě říká, pan w., co to máte na jídlo, tak jsem mu řekl, že to mám svačtinu z armády. Tak říká, tady máte litr a kupte si pořádný jídlo, žádnéj chlást, ať máte sílu. Vždycky mi dal peníze včas, dal mě i zálohu.

A jak je to dávno co jste tam dělal?

Několik let, tak 5, 6 let:

A jak jste se dopravoval.

Sváželi nás z firmy i se zedníkama a zase nás dovezli zpátky, jeden hodnej mě někdy dovezl až sem k bráně. No nebylo to na dlouho, no než se to dostavilo. Ale nebylo to špatný, jsem si nachystal maltu, pak jsem ji podával, já jsem věděl, jak se to dělá, já jsem byl ze statku zvyklej. No stačil jsem na to, byl jsem zvyklej běhat ze statku, ty schody, a všechno.

Konec, poděkování za rozhovor

Záznam 2, délka hovoru 45 minut, poučen o použití informací získaných z rozhovoru, souhlas s nahrávkou nedal, proveden zápis na formulář

participant Ivan, věk 55 let

Daří se Vám najít, nebo máte nějaké možnosti zaměstnání?

No, teď je to horší, teď ne, víte, já jsem po třech infarktech, no a teď nemám možnost, kdo by mě taky chtěl.

Takže, teď kvůli zdravotnímu stavu nehledáte, nezabýváte se hledáním nějakého vhodného zaměstnání.

Teď ne, já jsem dělal dlouho malíře, no malíře kulis v divadle a to mě bavilo. Ale to skončilo a teď je to horší no. Hlavně kvůli zdraví.

Takže kdybych se zeptala, jestli byste dovedl z vlastní zkušenosti popsat, jak probíhalo u Vás hledání zaměstnání, jestli vás zaměstnavatel přijal, nebo měl nějaké výmluvy...?

No teď nehledám, dříve jo, no byl jsem i na úřadu práce asi rok, ale nic jsem nesehnal, tak mám po těch infarktech a je mi 55, to je těžké.

A jak dlouho bydlíte tady na azylovém domě?

No tak rok tady bydlím no.

A zajímal jste se o nějakou možnost bydlení, někde jinde?

No tak já měl 2 byty i rodinu, no a jak jsem se rozvedl, víte jak se to občas stane no, tak jsem jim to nechal a šel jsem.

Říkáte, že jste měl rodinu, takže máte i děti?

Jo, no děti mám.

A navštěvují Vás děti, nebo nebyla by nějaká možnost společného bydlení, alespoň na nějaký čas?

No tak občas komunikuju se synem, občas si zavoláme. Já jsem mu ale neřekl, že bydlím tady na azylovém domě. On si to možná domyslel. No nechci ho zatěžovat tak sám má toho taky dost.

Myslíte, že by Vám neuměl pomoci?

To já nevím, no asi bych to nechtěl, já nevím, no...

A s nikým z dalších dětí nekomunikujete?

Ne, no je to těžký.

Tak myslíte si, že není pro vás nyní možnost hledání nějakého jiného bydlení aktuální?

No tak teď asi ne, no je to tady, ale jen na čas no. Teď mi dali ten budík na srdce no. No i kdybych našel, tak mi příjmy nebudou stačit. A po těch infarktech mě nikdo už nezaměstná, tak nevím, kde bych vzal na to placení peníze.

A pobíráte tedy nějaký důchod, když říkáte, že to se srdcem není dobré?

Nepobírám, no mám málo odpracovaných let, takže na nic nemám nárok.

A kolik let jste odpracoval, máte nějaký přehled o této době?

No mám tak 15 let no to je málo, vím, že musí být tak kolem 30 no a to už asi nestihnu no.

Aha, tak pobíráte jen dávky že?

No jen ty dávky v nouzi a z toho bych nic nezaplatil. Mám to na to základní, na jídlo a tak.

Pomáhá Vám někdo s vyřizování žádostí o dávky a jiných věcí, nebo si vyřizujete všechno sám?

No něco si vyřizuju sám, jinak máme tady pana sociálního a ten nám vždycky poradí, no to co potřebujeme vědět a tak. Je moc fajn.

Dovedl byste, sám někomu pomoci, třeba i tady v azylovém domě, kdo by s něčím potřeboval pomoci?

No tak uměl, kdyby o to stáli, mě by náhodou bavilo dělat i takovou práci toho sociálního. Je to takový záslužný, no má to smysl. No ale musejí chtít, no a to je s některýma těžký.

A jak tady trávíte čas, když nemůžete chodit do práce?

No tak máme tady rozdělené služby, uklízíme ubytovnu, no pak každej jak chce, no někdo si čte, já hodně koukám na televizi.

Říkáte, že jste pracoval v divadle, nezůstali Vám nějakí přátelé z této doby?

No tak to byla jiná doma, to jsem žil takovej, ten bouřlivej život no. No ted' už tam nikoho neznám. To je všechno pryč. Už jsou tam nový lidi. No vlastně jednoho znám, párkrát jsme se viděli, no ale není to, že bych po něm mohl něco chtít. Tak já bych mu ani neřekl, že tady bydlím.

Vidíte divadlo, a nezkoušel jste, třeba někoho oslovit, že byste zkusili něco podniknout, zahrát něco nebo tak?

Tak to ne, víte co, tady se nikdo o nic moc nezajímá. No každej je tady tak za sebe. No. Někteří jsou nemocní, a ty nic nebaví no a já bych si už ted' na nic netroufl. Tady každej tak kouká na tu televizi a kouří v kuřárce, no tam se pobaví no.

A vy tady máte nějakého kolegu, se kterým se pobavíte a tak?

No tak pár jich tady je, ale jinak moc těch nemocných. No a někteří chodí do práce.

A když se teda vrátíme k té práci, kdyby to šlo, pokusil byste se ještě získat nějaké zaměstnání, třeba i na veřejně prospěšných pracech?

No tak jasně že bych chtěl, aspoň bych tady nemusel být. Ale nevím s tím zdravím, doktor mi to nepotvrdí, že tohle můžu dělat a on mě nikdo nezaměstná no. To je pak furt dokola, vy byste i chtěl a doktor Vám to nedovolí.

**Kdybychom se bavili o Vaší budoucnosti, dovedl byste si mi říci, jaké máte přání?
Kde se třeba vidíte za 5 let?**

No tak rád bych, moc rád šel odsud. No měl takové bydlení. No kdyby aspoň byla možnost třeba od města nebo tak no?

Je pravda, že se rozjíždí projekty sociálního bydlení, takže byste rád, kdyby bylo možné využít nějakou z forem tohoto bydlení že?

Ježíši no to by bylo dobré, no koukám na televizi občas na ty pořady, ale zatím nic takového tady není. No bohužel, no ze sociálky bych si nemohl bydlení dovolit.... No ...

Konec, poděkování za rozhovor

**Záznam 3, délka hovoru 40 minut, poučen o použití informací získaných z rozhovoru,
souhlas s nahrávkou**

participant Václav, věk 60

Vy jdete přímo z práce, takže vy tady pracujete?

Ano, já tady pracuju na veřejně prospěšných pracích.

To je zaměstnání přes úřad práce tedy na pracovní smlouvu?

Ano, pracuji jako údržbář a mám smlouvu na rok, ale nevím, jak to bude potom dál.

A je možnost, že by vám smlouvu prodloužili?

Kdyby se to stalo tak bych byl rád.

A jak dlouhou tu práci děláte?

Za dva měsíc to bude rok.

Aha, to se tedy blíží konec, a víte, jestli by byla ta možnost prodloužení, řešil to někdo s vámi?

Jo, je to teď v řešení, no tak pídím se po tom.

A baví vás tato práce?

Tak určitě, já tady i bydlím, takže to tu znám.

Takže, u vás nebyl takový problém najít zaměstnání?

Jo taky jsem měl problém.

Co se stalo, byly to ten věk anebo to bylo spíš kvůli kvalifikaci, nebo měli plný stav?

Myslím si, že to byly ty roky, výmluvy mají všelijaký. První na co se ptají, je rodné číslo, datum narození.

No tak dostal jste se až tak daleko, že už s vámi i v podniku mluvili, někde chtějí předat jen dotazník na recepci a dále probíhá komunikace až na nějaké pozvání apod.

Jo já jsem šel přes agenturu, bylo nás tam asi 20, já jsem byl teda nejstarší, ale říkali mi, že se ozvou.

Nikdo ani nezavolal. Tak jsem to zkusil zavolat sám, i paní sociální, no mělo by to být tak, že když něco

slíbím tak to dodržím, ale to bych mohl čekat doted'.

Zkoušel jste i tady v místě?

No do fabriky to spíš ne.

Co jste dělal dříve?

No jezdil jsem s nákladákem, svářeče atd.

Aha, takže manuální práce vám jde a je vám blízká?

No je to však víte, byla ta práce, rodina, pak nějaký ten rozvod...

Takže když se ještě vrátím k tomu hledání zaměstnání, tak říkáte, že největší problém je věk?

Jo, ten věk je nejhorsí, ale i ty agentury potřebují mladší lidi.

No ale musím ještě do důchodu něco odpracovat.

Bavili jsme se s vašimi kolegy o důchodu a počtu odpracovaných let. Víte jak je to s podmínkami nároku?

Ano vím, to, dobu mám odpracovanou, ale pracuji, dokud to jde. Budu si žádat o důchodu za dva roky. Víím o tom, kde se žádá i jsem si už vyřizoval předstihové list.

Můžu se tedy zeptat na vaše bydlení?

Jak to vidíte s možností bydlení?

No zatím to není na pořadu dne, tak díval jsem se taky na různé pronájmy, ale tam chtějí vysokou akontaci, a já nevím, kolik mi zbyde. No nájem se pak vyšplhá na 9 tisíc a zbylo by mi třeba 1500 korun a s tím bych pak nemohl vyžít.

Takže to není o tom, že byste nevěděl, že tady tato forma bydlení se zpravidla poskytuje na rok?

No teď není jiná možnost. Peníze by mi nestačily potom na nic jiného.

Ale zkoušel jste se zajímat o nějaké jiné možnosti bydlení?

Ano zkoušel, ale skončí to většinou na tom, že napíšou do inzerátu to a) a nenapíšou to b), takže to pak skončí na nedostatku financí, ani na to lkk to nestačí. Jo to, kdyby jsme byly dva, tak to by bylo zase jiné.

No ale v tak malém bytě bydlet s někým cizím? Máte někoho, s kým byste tedy mohl nebo chtěl bydlet?

Tady, to ne. No musel by to být někdo, kdo bude dělat a ne se flákat. Já taky dělám i fušky.

A tak myslíte si, že je snažší sehnat si spíš takovou brigádu formou té fušky nebo je to stejné jako na pracovní smlouvu?

Jo taky mám právě s fuškou takovou zkušenost. Dělal jsem na domluvu a o nic jsem se nestaral, zaměstnavatel říkal, že za mě bude platit sociální i zdravotní, ale neplatil nic a tak jsem nakonec přišel kvůli němu i o byt. Já jsem chodil do práce a nestaral jsem se o to. Když jsem to zjistil, tak jsem šel za ním, co to má být a on říkal, že to doplatí, nestalo se a přišla policie a vystěhovali mě. A nic jsem s tím neudělal, výplatnice jsem neměl a neměl jsem to jak prokázat. Ale fušky dělám, pomáhám na zahradě, dřevo a tak co je potřeba, peníze jsou potřeba. Takže i takovou práci vezmu.

Zajímáte se, nebo uvítal byste nějakou formu sociálního bydlení? Dříve dávali byty podniky, obce, města, nyní je to obtížné, zajímáte se o tyto formy bydlení?

Ano sám bych uvítal práci s bydlením. Taky jsem si hledal práci s bydlením, Teď mám taky něco rozjednaného, byla by to práce s bydlením, kdyby mi tady neprodloužili smlouvu.

Ví, ten zaměstnavatel o tom, jak jsme mluvili o tom věku, že máte za pár let důchod?

Ano ví, toto by mě vyhovovalo, no samozřejmě bych tam nebydlel sám.

Byl byste ochoten se i přestěhovat?

Jo to mě nevadí, i když tady jsem tu celkem rád.

Dopadlo to u vás z bydlením někdy tak špatně, že byste skončil na ulici nebo někdo ve sqautu.

No někteří to úplně vzdali, no já ne. Ne nikdy. Šel jsem rovnou sem do azylového domu.

Vy zde využíváte službu bydlení, proto mám otázku, zda se po vás požaduje nějaká aktivita, formou nějakého plánu.

Ano, každý měsíc si sepisuju nový.

Co je jeho obsahem?

No víceméně, hledáme stále možnosti bydlení a možnosti práce.

Ale já vidím, že vy máte priority v životě nastaveny, tak spíš je to otázka peněz, že nezbývá na samostatné bydlení? Tak jak to máte s hospodařením? Zbývá vám z výplaty nějaká částka, kterou můžete uspořit?

No tak na jídlo a oblečení mi to stačí i něco málo se snažím ušetřit.

Věci s úřady vidím, že si vyřizujete sám, tak se vás zeptám, jestli byste sám dovedl někomu pomoci, kdo by to potřeboval?

No zkusil, jsem to, ale tady jsou většinou lidi, kteří nemají o nic zájem, anebo té pomoci zneužijí. Jsou tady lidi, kteří berou dávky, nic nedělají, a hádají se i o to, kolik toho kdo umeje apod.

No já naštěstí nemusím dělat rajóny, protože chodím do práce. Ale ti ostatní musí, co berou ty dávky.

Při řešení nějaké situace se rozhodujete sám, anebo se radíte se sociálním pracovníky?

No vyznám se v ledasčem, ale jim věřím, vždycky se raději poradím, oni se v tom vyznají, tak je to lepší.

Můžu jednu otázku, o tom jak jako lidé sníme. Jak o sobě přemýšlíme a říkáme si, kde se třeba vidíme za 5 let? Kde byste se viděl vy?

No tak rád bych to bydlení, a nějaký koníček.

Koníček?

Akvaristika, mě vždycky bavila.

A co tady udělat nějaké to akvárium?

Jo tak tady je, ale starají se všichni a nikdo. No to je těžký, tady jsou mladí a nic nedělají, jen koukají na televizi na všechny ty seriály a nic je nebaví.

To je dobře, že máte nějaké záliby a můžu se zeptat, máte taky někoho, kdo se o vás zajímá?

No tak mám maminku, už je stará má 84 let, voláme si, mám bráchu, s tím se ale nebavím. Maminka je zdravá, bydlí na vejminku u bráchy. No snažím se v životě, něčím se bavit. No musí se bojovat proti tomu stereotypu.

Děkuji, že jste šel s kůží na trh, a že jste mi pověděl o svém životě.